
SHEKSPIRDAN HIKoyATLAR

Qadrli o'quvchi!

Vilyam Shekspir – jahon adabiyotining eng yorqin siymolaridan biri. Uning ijodi jahon dramaturgiyasining gultojidir. Dunyoda Shekspir asarlari namoyish etilmagan bitta ham teatr topilmasa kerak.

Yosh avlodni Shekspir ijodiga oshno qilish – mas'um, beg'ubor yuraklarga insof va adolat, mardlik va jasorat, sevgi va sadoqat, ezgulik va olijanoblik, bir so'z bilan aytganda, yuksak insoniy fazilatlar urug'ini sochish demak.

Shuni hisobga olib, ingliz adiblari Charlz va Meri Lem buyuk ijodkorning bir qator asarlari mazmunini sodda, ixcham bayon qilib, Tales from Shakespeare – Shekspirdan hikoyatlar deb atashgan va uni yosh kitobxonlarga taqdim etishgan.

Biz ham bu kitobni aziz bolajonlarimizga ilindik, uni bir oz qisqartirib, jindak ilovalar bilan tarjima qildik.

Ushbu hikoyatlar buyuk ijodkorning boy ma'naviy dunyosiga ochilgan mo'jaz eshiklardir. Ostona hatlab, ichkari kirganlarni ajoyib-g'aroyib voqealar va ular zamiridan chiqib keladigan teran, hayotiy ma'nolar kutadi. Hech shubhasiz, bu kitobni o'qigan o'quvchilar buyuk Shekspir ijodini, uning go'zal qalb egasi bo'lmish qahramonlarini bir umrga sevib qolishadi.

SHEKSPIRDAN

HIKOYATLAR

Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi
Oshkent — 2007

*Ingliz tilidan O'zbekiston xalq shoiri
Jamol KAMOL tarjimasi*

Ushbu to'plamga Vilyam Shekspirning dunyo xalqlarining barchasiga ma'lumu mashhur sahna asarlaridan ayrimlarining syujetlari kiritildi. O'ylaymizki, bu sodda va tushunarli hikoyatlar Sizni Shekspir asarlari olami sari yetaklab, badiiy tafakkurning o'lmas durdonalaridan zavq olishga undaydi.

SH $\frac{3008000000-160}{360/04/-2006}$ – 2007

ISBN 978-9943-05-037-2

© Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2007-y.

Y0Z KECHASIDAGI TUSH

Ishtirok etuvchilar:

Ëeseus, Afina shahrining hokimi.

Egeus, Afina fuqarosi.

Demetrius, yosh afinalik.

Lisandr, yosh afinalik.

Hermiya, Egeusning qizi.

Helena, uning dugonasi.

Qishloqi yigit.

Oberon, parilar podshosi.

Ëitaniya, parilar malikasi.

Pak, Oberonning maslahatchisi.

Parilar.

Qadim Yunonistonning Afina shahrida shundoq bir qonun joriy etilgan ediki, unga ko'ra ota-onalar o'z qizlarini majburlab erga berisha olardi. Qiz ko'nmasa, qaysarlik qilsa, uni o'limga hukm etishlari ham mumkin edi. Ammo haligacha biror ota-ona o'z qizini o'limga hukm etmagandi.

O'sha davrda Afinada Egeus degan bir kishi yashardi. U yolg'iz qizi Hermiyani boy, badavlat xonadon farzandi bo'lmish Demetriusga uzatmoqchi bo'ladi. Biroq Hermiya bu nikohga rozi bo'lmaydi. U Lisandr degan yigitga ko'ngli borligini aytadi. Shunda g'azablangan otasi Afina hokimi Ëeseus oldiga borib, undan qizini qatl etishlarini so'raydi.

Hermiyaning bu nikohga yo'q deyishiga yana bir sabab bor edi. Bir gal Demetrius Hermiyaga dugonasi Helenani yoqtirishini aytgan, Helena ham Demetriusni astoydil sevib qolgan edi. Qiz shu haqda atasiga so'zlaydi. Lekin toshbag'ir Egeus bu gaplarni eshitgisi ham kelmaydi.

Afina hukmdori oqil va muruvvatli shahzoda bo'lsa ham amaldagi qonunni chetlab o'tolmasdi. U Hermiyani huzuriga chorlab, unga to'rt kun muhlat beradi. Shu to'rt kun ichida qiz otasining amriga bo'ysunmasa, so'zsiz qatl etilajagini ochiq-oydin unga aytadi.

Hermiya hokim huzuridan chiqib, sevgan yigiti Lisandr oldiga boradi. Boshiga qanday qo'rqinch falokat tushganini unga aytib beradi. Shum xabarni eshitgan Lisandr qayg'uga botadi. Nima qilsam ekan, deb o'ylaydi u... Shunda Afinadan bir oz olisda yashayotgan xolasi yodiga tushadi. U yerlarda haligi ayovsiz qonun amal qilmas edi. Lisandr qizga otasining uyini tunda yashirincha tark etishni va u bilan xolasinikiga borishni taklif etadi. U yerda ular bermalol turmush qurishlari mumkin.

— Men seni shahar tashqarisidagi o'rmonzorda kutaman, — deydi Lisandr. — Har yili may oyida men, sen va Helena uchovlon borib, sayr qiladiganimiz go'zal o'rmonzorda...

Bu taklifga Hermiya bajonu dil rozi bo'ladi. Lekin bu sirni boshqalardan yashirsa-da, dugonasi Helenaga aytib qo'yadi. Helena esa nodonlik qilib, bor gapni oqizmay-tomizmay Demetriusga yetkazadi. U sevgan yigiti bevafoqlik qilib, Hermiyaning ortidan yugurishini taxmin qilar, agar shundoq qiladigan bo'lsa, o'zi uning iziga tushmoqchi edi.

Lisandr va Hermiya uchrashmoqchi bo'lgan o'rmon mitti parilar maskani edi. Parilar qiroli Oberon va parilar malikasi Òitaniya o'z yaqinlari bilan shu yerda yarim tunda raqsga tushishardi. Shu kunlarda qirol bilan malika orasidan ola mushuk o'tib, arazlashib qolishgandi. Shu sababli ular oy nuri tushib turgan so'qmoqda uchrashib, shu qadar janjal-to'polon ko'tarishadiki, ergashib kelayotgan parilar tum-taraqay qochib, pana-panaga berkinishadi.

Janjalning boisi bir bola edi. Bolaning onasi Òitaniyaning dugonasi edi. Onasi vafot etib, bola enaga qo'liga qolgach, malika uni o'g'irlab, o'rmonga olib kelgan edi. Sevishganlar uchrashishga

va'dalashgan o'sha oqshom Titaniya o'z yaqinlari bilan o'rmonda sayr qilib, to'satdan Oberon va uning shotirlariga duch kelib qoladi.

— Hoy, o'jar Òitaniya, bu senmisan? — deydi parilar qirol.

— Hoy, ochko'z Oberon, o'zingmisan? — deydi parilar malikasi. — Parilar, qochinglar, unga yaqinlashmanglar...

— Hoy, shoshma, nodon, — deydi Oberon. — Men sening eringman-ku... Yetar, bas, o'jarlik qilma! Bolani menga ber, u mening yonimda yurib, xizmatimni qilsin.

— Xotirjam bo'l, — deydi malika. — Butun parilar saltanatini bersang ham, bolani unga alishmayman.

Shu so'zlarni aytib, malika jahl ila nari ketadi.

— Bor, boraver, — deydi qirol. — Òongotarda ta'ziringni berib qo'yaman.

Oberon dono maslahatchisi Pakni huzuriga chorlaydi. Pak turli nayranglarni bajarishda ustasi farang edi. U qo'shni qishloqlarga borib, oshxonalarga kirib, sut betidagi qaymoqni yalab qo'yar, kuvda sut tushirib, moy olayotgan qizlarga tegajaklik qilar, xotinlar chaqchaqlashib o'tirganda to'satdan bakalga sakrab tushib, har tomonga pivo sachratar, holsiz, horg'in o'ltirgan kampirning kursisini ag'darib, kalaka qilishni yaxshi ko'rardi.

— Beri kel, Pak, — deydi Oberon, pildirab hozir bo'lgan mitti zumrashaga qarab. — Menga qizlar «Bekorchilikdagi muhabbat» deb ataydigan jajji gulni topib kel. Uning shirasini uxlab yotgan kishining qovog'iga tomizsa, u ko'z ochib, birinchi ko'rgan narsasiga oshig'i shaydo bo'ladi-qo'yadi... Men uni Òitaniyaning qovog'iga tomizaman. U uyg'onib, birinchi ko'rgan narsasi arslonmi, ayiqmi yoki maymunmi, o'shani sevib qoladi. Òo haligi bolani menga bermaguncha, uni sehru jodudan ayirmayman. Sehru jodudan qandoq xalos etishni men yaxshi bilaman...

Bundoq ishlarni bajarishni jonu dildan yoqtiradigan Pak pildirab, gul izlashga jo'naydi.

Oberon Pakning jajji gul keltirishini kutib turarkan, o'rmonga Demetrius bilan Helena kirib kelishadi. Nega izimdan ergashasan, deb Helenani koyiydi Demetrius. Helena unga shirin so'zlar aytib, bir paytlar seni sevaman, deb etgan iqroriyu ahdu paymonlarini

esga soladi. Demetrius qizdan qutulish uchun o'zini o'rmon ichiga uradi. Helena jon holatda uning izidan yuguradi.

Parilar podshosi sevgisiga vafodarlarni hamisha hurmat qilardi. Shuning uchun Helenaga rahmi keladi. Jajji gul keltirgan Pakka buyuradi:

— Sen manavi gul bargini ol. Bu yerda bir qiz afinalik toshbag'ir yigitning ortidan sarson bo'lib yuribdi. Sen payt poylab, o'sha yigit uxlaganda gul shirasini uning ko'zlariga tomiz. Shundoq qilki, qiz uning yonida bo'lsin. Uyqudan uyg'onganda birinchi bo'lib ko'zi qizga tushsin. Afinalikni kiyimidan tanib olasan...

Pak, xo'p bo'ladi, ishni aytganingizdek ado etaman, deb yo'lga tushadi. Oberon esa yashirincha Òitaniya dam olayotgan xilvatga tomon yuradi. Malika uyquga hozirlik ko'rayotgan edi. Bu sohil bo'yida joylashgan, rang-barang, xushbo'y gullar ochilgan, so'lim maskan edi. Òitaniya tunning ma'lum qismini shu yerda o'tkazardi. U ilon po'stini choyshab qilib, o'ranib olardi. Oberon yetib kelganda malika joriyalariga ish buyurish ila band edi.

— Bir nechangiz qurtlarni qiring, — derdi u, — gulg'un-chalarni yeb qo'yishmasin. Bir nechangiz ko'rshapalaklar bilan jang qiling. Ularning qanotlarida chiroyli kamzullar tikamiz. Bir nechangiz huv-huvlagan boyqushga hazir bo'lib turing. Menga yaqinlashmasin. Lekin hammadan avval alla aytib, meni uxlatiing.

Parilar malikaga alla aytishadi:

*Sehru jodu, fitna ziyon yetmagay,
Rohat qilib uxla shu palla.
Shirin tushlar ko'rgil, allayo, alla!..*

Shirin allani tinglab, malika uxlab qoladi. Parilar buyurilgan ishlarni bajarishga kirishadilar. Oberon Òitaniyaga ohista yaqinlashib, gul shirasini uning ko'zlariga tomizadi, shirani tomizarkan, ko'z ochib, ko'rsang kimni, jondan sevib qol uni, deydi...

Biz endi Hermiyaga qaytaylik. Hermiya o'sha kecha otasining uyini yashirincha tark etib, o'rmonga keladi. Lisandr uni intizor bo'lib kutib turardi. Ular yo'lga tushadilar. O'rmonning naq yarmiga yetganda Hermiya charchab, horib qoladi. Lisandr uni o't-o'lan

ustida yotib, dam olishga undaydi. O'zi ham bir chekkada cho'zilib, uyquga toladi. Shu payt ularning yoniga Pak kelib qoladi. Yigitning kiyimiga boqib, bu o'sha Oberon aytgan toshbag'ir afinalik qizga boqib, bu uning ortidan sarson-sargardon bo'lib yurgan ma'shuqasi, deb o'ylaydi. Hech ikkilanmasdan gul shirasini Lisandrning ko'ziga tomizadi. Ammo shundoq bo'ladi-ki, Lisandr uyg'onib, birinchi bo'lib ko'zi Hermiyaga emas, Helenaga tushadi. O'shanda Helena uning yonidan o'tib ketayotgan edi. Bir zumda Lisandrning Hermiyaga bo'lgan sevgisi taralib, u Helenaning ishqida yonadi.

Bu voqea shundoq ro'y bergan edi... Helena Demetriusdan orqada qolmaslik uchun izma-iz kelar, lekin qanchalar yugurmasin, unga yetolmasdi. Oxiri Demetrius ancha o'zib ketib, ko'zdan ham yo'qoldi. Helena tanho tentirab, uxlab yotgan Lisandrning ustidan chiqib qoladi.

«Oh, bu Lisandr-ku! Nega bu yerda cho'zilib yotibdi? — deb o'ylaydi qiz. — O'likmikin, tirikmi?» So'ng yigitni turtib, uyg'ota boshlaydi:

— Begim, ko'zingizni oching, tirikmisiz?

Lisandr ko'zini ochadi va shu ondayoq xushomadlar qilib, Helenaga sevgi izhor eta boshlaydi:

— Sen mening hayotimsan!.. Nega sendek kabutarni qo'yib, anavi qarg'aning ortidan ergashib yuribman?

Obiyyiki, Helena avvaliga hang-mang bo'lib turib qoladi. So'ng jahli chiqadi: kechagina o'rtog'i Hermiyaga oshiqi beqaror bo'lib, uylanmoqchi bo'lib yurgan yigit nega bugun menga muhabbat izhor etadi? Lisandr meni kalaka qilyapti, deb o'ylaydi qiz.

— Oh, nega meni hamma masxara qiladi? — deydi u. — Demetriusning ortidan xor bo'lib yurganim yetmasmidi? Lisandr, men seni hech ham shunaqa deb o'ylamagandim...

Shu so'zlarni aytib, qahru g'azabga to'lib, Helena nari ketadi. Lisandr esa hamon uxlab yotgan Hermiyani tamom unutib, uning ortidan ergashadi.

Helena uxlab yotgan Lisandrning ustidan chiqib qolmaganda ko'ziga muhabbat tomchisi tomizilgan lisandr ko'z ochib, birinchi galda sevgilisi Hermiyani ko'rar, ish maromida davom etardi.

Afsuski, bundoq bo'lmaydi. Lisandr uxlab yotgan Hermiyani o'rmonda yolg'iz qoldirib, Helenaning ortidan ergashadi.

Hermiya uyg'onib, o'zini yolg'iz ko'rib, qo'rqib ketadi. U Lisandrga nima bo'ldiykin, deb tashvishga tushadi. Buning ustiga, uni qanday izlab topishni ham bilmasdi.

Bu orada Hermiya va Lisandrni izlayverib, holdan toygan Demetrius ham yotib, uyquga ketadi. Oberon uni uxloq holda uchratib, ko'ziga muhabbat tomchisini tomizadi. Demetrius uyg'onib, Helenaga ko'zi tushib, unga sevgi izhor eta boshlaydi. Shu payt izma-iz Hermiya bilan Lisandr paydo bo'lishadi. Hermiyaning ko'zi o'ngida Demetrius bilan Lisandr sehru jodu ta'siri ostida galma-galdan Helenaga oshiqona so'zlar aytishadi. Helena bo'lsa, bu uchalasi meni kalaka qilishga kelishib olishgan, deb o'ylaydi.

Hermiya ham bu holga hayron. Nega Lisandr bilan Demetrius Helenaga shu qadar oshiqi beqaror bo'lib qolishganini tushunmaydi. Kechagina qalin do'st, o'rtoq bo'lib yurgan qizlar endi bir-birlariga qahru g'azab bilan boqishadi.

— Hay, dog'uli Hermiya! — deydi Helena. — Meni mazax qilishni Lisandrga sen o'rgatdingmi? Demetriusning menga tegajaklik qilishi ham sening hunaring... U hech qachon meni iloham, durdonam, go'zalim, malagim deb atamagandi. U meni kalaka qilyapti. Sen ularga qo'shilishib ustimdan kulyapsan. Maktabda do'stu inoq bo'lib o'qib yurgan kunlarimizni unutdingmi? Bu ishing insofdan emas!..

— Aytganlaringni qaytarib ol, — deydi Hermiya. — Men emas, sen mening ustimdan kulayapsan!..

— Mayli, mazax qilaver, — deydi Helena. — Balki ortimdan masxara qilib kularsan ham. Jindak insofing bo'lganda menga bundoq muomala qilmasding...

Helena bilan Hermiya bir-birlariga achchiq-achchiq ta'na-dashnomlar yog'dirayotgan shu pallada Demetrius bilan Lisandr bir chekkaga chekinib, janjal-to'polon boshlashadi. Yigitlarning birdaniga g'oyib bo'lib qolganini sezgan dugonalar ikki tomonga yuz burib, ularni izlab ketishadi.

Ularni bir chetdan kuzatib turgan Oberon Pakka yuzlanib, deydi:

— Hoy, nima qilib qo'yding, zumrasha? Yoki ataylab qildingmi?

— Kechir meni, tunlar podshosi, — deydi Pak. — Yanglishibman. Lekin pushaymon emasman. Nega desang, ajoyib janjal bo'ldi!...

— Eshitding-ku, yigitlar jang qilgani ketishdi, — deydi Oberon. — Ularni ajrat. Shundoq qilki, izlab, bir-birini topisholmasin. Oxiri charchab, uxlab qolishsin. Payt poylab, Lisandrning ko'ziga boshqa gulning shirasini tomiz. U uyqudan ko'z ochib, Helenaga bo'lgan sevgisini yo'qotsin, yana Hermiyaga qaytsin. Oshiq-ma'shuqlar murod-maqsadlariga yetishsin... Qani, qimirla, tezroq jo'na. Men qaray-chi, bu yoqda mening Òitaniyam qandoq muhabbatga duchor bo'larkin...

Òitaniya hamon uyquda edi. Oberon bir qishloqi yigitni ko'rib qoladi. U yo'ldan adashib, malikaga yaqin bir joyda yotib, uyquga ketgan edi. Mening Òitaniyam ana shu yigitga oshiqi shaydo bo'ladi, deydi Oberon. U yigitning yelkasiga juda ustalik bilan eshakning kallasini qo'ndiradi. Yigit uyqudan uyg'onib, to'ppa-to'g'ri malika yotgan tomonga boraveradi.

— Oh, — deydi malika uyqudan ko'z ochib, — ko'rayotganim farishtamasmi?

Qizil gul tomchisi unga o'zining sehrli ta'sirini o'tkazayotgan edi.

— Hoy, barno yigit, aqlingiz ham husningiz qadar beqiyos bo'lsa kerak, — deb xitob etadi unga Òitaniya.

— Yo'g'-ey, bekam, — deydi xijolat chekib eshakboshli yigit. — Yo'limni topib, shu o'rmondan eson-omon chiqib olsam bas.

— O'rmondan chiqishga oshiqmang, — deydi Malika. — Men sizni sevib qoldim. Men bilan birga qoling. Parilarim sizga xizmat qiladi...

U parilarni chaqiradi. Ularni xushbo'y no'xatcha, o'rgimchak ipi va Handal urug'i deb atashardi.

— Bu go'zal yigitga xizmat qilinglar, — deb buyuradi malika. — Raqsga tushib, uning ko'nglini ovlanglar. Uzum, o'rik, asal keltirib, mehmon qilinglar... Keling, yonimga o'ltiring. Jun bosgan yonoqlaringizni silay, go'zal eshagim. Uzun-uzun quloqlaringizni siypab o'pay, erkatoyim!..

— Xushbo‘y no‘xatcha qaysi biring? — deb qichqiradi qishloqi yigit malikaning iltifotlariga e‘tibor etmay.

— Men xizmatimgizga hozirman, begim, — deb javob beradi jaji no‘xatcha.

— Mening boshimni qashla, — deb buyuradi yigit. — O‘rgimchak i pi qayerda?

— Men shu yerdaman, begim.

— Anavi daraxt shoxidagi asalari podshosini o‘ldirib, asalini menga keltir. Handal urug‘i, qayerdasan?

— Men amringizga tayyorman, begim. Nima istaydilar?

— Xushbo‘y no‘xatchaga qarashib yubor. Boshimni qashla!..

— Sevgilim, — deydi malika, — ko‘nglingiz nima tusaydi? Men parilarga buyurdim, ular olmaxon inini topib, sizga yangi yong‘oq keltirishadi.

— Men bir hovuch quritilgan no‘xat yeb olganman, — deydi qishloqi yigit. — Iltimos, meni tinch qo‘yinglar. Yotib, jindek uxlamochiman.

— Uxlang, azizim, — deydi malika. — O‘zzamga bosh qo‘ying. Oh, men sizni qanchalar sevaman! Qanchalar sevaman!..

Nihoyat yigit uyquga ketadi. Shunda parilar qirol kelib, eshakka oshiq bo‘lganingiz muborak bo‘lsin, deb malikaga kinoya, kesatiq so‘zlar aytadi. Malika unga javoban bir so‘z demaydi. Negaki yigitning gullar bilan bezatilgan eshak boshi uning tizzasida edi. Oberan yana bir oz kulgu, mazax qilib, bolani berishni so‘raydi. Eri oldida sharmanda bo‘lgan malika bu gal yo‘q deyolmaydi.

Yetim bolani o‘ziga dastyor qilib olgan qirol malikaga boqib, uning holiga achinadi. Bir tomchi gul suvi olib, uning ko‘zlariga tomizadi, O‘itaniya shu ondayoq sehru jodudan xalos bo‘lib, eshushi asliga qaytadi. U tizzasiga bosh qo‘yib yotgan dahshatli maxluqqa jirkanib qaraydi.

Oberon qishloqi yigitning yelkasidan eshak kallasini olib, nariga uloqtiradi. Endi asl holiga qaytgan yigit xurрак otganicha qotib yotaberadi.

Oberon bilan O‘itaniya yana qo‘lni-qo‘lga berishadi. Qirol malikaga yarim tunda kechgan sevgi mojarolari haqida so‘zlaydi. Boraylik,

ko'raylik, voqeaning oxiri nima bo'ldiykin, deb ular yo'lga ravona bo'ladilar.

Oberon va Òitaniya oshiq-ma'shuqlarni bir-birlaridan yiroq bo'lmagan bir joyda uxlab yotgan holda topishadi. Pak Lisandrning ko'zlariga boshqa bir gul shirasini tomizib, uni seheru jodudan xalos qiladi. Birinchi bo'lib Hermiya uyg'onadi. U sevgan yigitiga o'kinch va alam bilan termulib turarkan, Lisandr ko'zlarini ochadi. Uning aqlu hushi asliga qaytadi, aqlu hushi bilan Hermiyaga bo'lgan muhabbati ham. Ular tunda kechgan voqealarni hayratlanib esga olishadi. O'sha voqealar chindanam yuz berdimi yoki ular bosiriq tushmidi, degan xayollar girdobida qolishadi.

Bu orada Helena bilan Demetrius ham uyg'onishadi. Demetrius qizga shirin so'zlar aytib, sevgi izhor etadi. Helenaning ko'nglidan o'kinch, alamlar ariydi. Kechagi raqibalar qahru g'azabni tark etib, tag'in sirdosh, munis dugonalarga aylanishadi. Aytilgan barcha achchiq-quruq gaplar unutiladi.

Ular endi nima qilsak, hammamizga yaxshi bo'ladi, degan masala ustida bosh qotirishadi. Demetrius Hermiyaga uylanmaslikka qaror qiladi va bu qarori bilan bechora qiz ustidan chiqarilgan ayovsiz o'lim hukmini bekor qiladi.

Demetriusning ushbu qarorini eshitgan Egeus qizining Lisandrga turmushga chiqishiga rozilik beradi. Yangi kelin-kuyovlarning nikoh to'ylari o'sha dahshatli o'lim hukmi ijro etilishi mo'ljallangan to'rtinchi kunga tayinlanadi.

Parilar qiroli va malikasi oshiq-ma'shuqlarning murod-maqсадga yetganlarini ko'rib, behad xursand bo'lishadi va o'z podsholiklarida bu shodiyonani go'zal raqslar ila kutib olishadi.

Shunday qilib, yoz tunidagi muhabbat mojarosi uyquda kechgan ajabtovur tushdek bir kechada o'tadi-ketadi...

HECHNARSADAN K0'P G'AVG'0

Ishtirok etuvchilar:

Leonato, Messina hokimi.
Don Pedro, Aragon shahzodasi.
Klavdio, florensiyalik yosh, badavlat yigit.
Benedik, paduyalik yosh, aslzoda yigit.
Don Jon, Don Pedroning o'gay ukasi.
Borachio, Don Jonning yaqinlaridan.
Ruhoniy.
Hero, Leonatoning qizi.
Beatrisa, Leonatoning jiyani.
Margarita, Heroning dugonalari.
Ursula.

Italiyaning Sitsiliya orolida joylashgan Messina hokimi saroyida ikki huriliqo yashaydi. Biri shahar hokimi Leonatoning qizi Hero, ikkinchisi uning jiyani Beatrisa. Beatrisa har gapga kulaveradigan, bir qop yong'oqdek shaldir-shuldir, xushchaqchaq qiz. Hero uning teskarisi, o'ychan, bosiq, kamsuqum, oqila.

Hikoyamiz boshlangan paytda Leonato saroyiga Aragon shahzodasi Don Pedro tashrif buyurgan edi¹. Unga hamroh bo'lib, florensiyalik badavlat yosh yigit Klavdio, paduyalik yosh aslzoda Benedik ham kelishgan. Mehmonlar Messinada ilgari ham

---

¹ *Aragon* — Ispaniyadagi bir viloyat, o'shanda mustaqil qirollik bo'lgan.

bo'lishgan, shu sababli hokim ularni qizi va jiyaniga mening eski qarddonlarim, deb tanishtiradi.

Benedik xonaga kirishi bilan dam Leonatoga, dam Don Pedroga qarab, tinimsiz gapira boshlaydi. Bu narsa Beatrisaning g'ashiga tegadi.

— Janob Benedik, — deydi u nihoyat. — Namuncha jovraysiz? Hech kim eshitmayapti sizni...

Beatrisa ilgari ham Benedikka tanbeh berib, tegajaklik qilgan, ikki o'rtada aytishuv bo'lib, u janjal arazga aylangan edi. Bu gal ham yana shundoq bo'ladi. Benedik so'zidan qizga, go'yo birinchi bor ko'rayotgandek tikilib qaraydi.

— Iye, siz ham shundamisiz, oyimtilla? — deydi so'ng kesatiq bilan.

Yana o'rtada aytishuv boshlanadi. Beatrisa raqibini «shahzodaning masxaraboz» deb ataydi. Bu so'z Benedikka juda qattiq botadi. U hamma narsaga chidasa ham, o'zini masxaraboz deyishlariga chiday olmas edi, shuning uchun qattiq jahli chiqib, Beatrisadan butkul yuz o'giradi.

Huriliqo Hero esa yuksak martabali mehmonlar oldida o'zini vazmin, si po tutadi. Klavdio unga ko'z solib, qizning husnu jamoli yanada ortganini payqaydi. Bir zum uning go'zal qaddu qomatiga mahliyo bo'lib tikiladi. Bu orada shahzoda Benedik bilan Beatrisa o'rtasidagi dahanaki jangni tinglab, Leonatoga sekin shivirlaydi:

— Bu yoqimtoy tabiatli qiz Benedikka jufti halol bo'lishga judayam munosib ekan...

— O, azizim, azizim, — deydi Leonato. — Ular bir haftada bir-birlarini jinni qilib qo'yishadi.

Lekin shahzoda aytganidan qaytmaydi, so'zida qat'iy turadi. U Klavdio bilan gaplashib, uning Heroga oshiq ekanligini sezib qoladi.

— Heroni sevasizmi? — so'raydi shahzoda.

— Shahzodam, — deydi Klavdio. — So'nggi bor Messinada bo'lganimda bu qiz mening xayolimni o'g'irlagan. Ammo o'shanda fikru zikrim kechayotgan jangu jadal bilan band edi. Mana, shukurki, urush ortda qoldi, tinchlik, osoyishtalikka yetishdik.

Endi go'zal Heroga sevgi, muhabbatimni izhor etishning ayni fursati...

Shahzoda ishni paysalga solmaydi. Payt poylab, Leonatodan Klavdioni kuyovlikka qabul qilishni so'raydi. Leonato rozi bo'ladi. Hero ham taklifni qabul qiladi. Klavdioning sevgi to'la so'zlari qizning qalbini eritadi. Ikki yoshning to'y, nikoh kunini belgilashadi. Klavdioning nazarida vaqt juda sekin, imillab o'tayotgandek tuyuladi.

Shahzoda yana ishga kirishadi. Benedik bilan Beatrisaning boshini qovushtirish rejasini tuzadi. Buning uchun Beatrisa seni sevadi deb Benedikni, Benedik seni sevadi deb Beatrisani ishontirish lozim edi.

Bir kuni Benedik bog'da yolg'iz kitob o'qib o'ttirarkan, shahzoda Don Pedro, Leonato va Klavdio unga yaqinroq bir yerga joylashib, uni ko'rmasga olib, gap boshlashadi.

— Azizim Leonato, boya Beatrisa Benedikni sevadi, deb aytdingizmi? — deb to'satdan so'rab qoladi shahzoda. — Yo'g'-ey, bu qizning biror kimsani sevishiga mening ko'zim yetmaydi.

— Men ham shundoq deb o'ylagan edim, — deydi Leonato. — Ko'rinishda o'zini uni yoqtirmagandek qilib tutsa ham, aslida sevadi. Ha, ishonavering...

— O'g'ri, — deydi Klavdio. — U Heroga, Benedik meni sevmasa, o'lib qolaman, deganmish.

— Benedik bechora qizni ayasa bo'lardi, — deydi shahzoda.

— Ayash qayoqda? — deydi Klavdio. — U masxara qilib, Beatrisa ustidan kulgani-kulgan.

— Beatrisa go'zal va oqilona qiz, — deydi shahzoda. — Benedikka ishq tushgan bo'lsa, ne qilsin sho'rlik?

Shu so'zlarni ayta turib, ular nari ketishadi. Bu gaplarni bir chetda eshitib turgan Benedik o'yga toladi... Nahotki Beatrisa meni sevsa? — deb o'ylaydi u. Bu hazil-huzul emasmikin? Yo'g'-ey, ular jiddiy turib gapirishdi-ku... U meni sevadi! Unga uylanishim kerak. Unda, umr bo'yi bo'ydoq o'taman, degan ahdu paymonim nima bo'ladi? Ular qizni go'zal va oqilona deb atashdi. Mana, o'zi kelyapti. Gap tashlab ko'raman...

Beatrisa unga yaqinlashib deydi:

— Garchi o‘zim istamasam-da, sizni tushlikka chaqirishyapti, deb aytishga majburman.

Ilgari qizga hech qachon yumshoq gapirmagan Benedik bu gal muloyimlik bilan deydi:

— Go‘zal Beatrisa, men uchun tashvish chekkaningiz uchun tashakkur.

Beatrisa bir-ikki kesatiq so‘zlar aytib, nari ketadi. Benedik uning kinoyali so‘zlari ostidan yashirin ma’nolar izlaydi. Men bu qizni ayashim kerak, shundoq qizni ayamasam, kim bo‘ldim? Men bu qizni sevishim kerak, shundoq nozaninni sevmasam, kim bo‘ldim? — deydi u o‘ziga-o‘zi. — Boraman-da, uning rasmini olaman...

Beatrisani Hero avray boshlaydi. U joriyasi Margaritani chaqirib, deydi:

— Katta uyga bor, u yerda shahzoda, Klavdio va Beatrisa gaplashib o‘tirishibdi. Sekin borib, Beatrisaning qulog‘iga shi pshit. Hero bilan Ursula bog‘da sen to‘g‘ringda bir nimalar deyishayapti, de. Uni bog‘ga boshlab kel. Shundoq qilki, bizni eshitsin u, ammo ko‘rmasin...

— Xo‘p bo‘ladi, bekam, hoziroq bajaraman, — deb yuguradi Margarita.

So‘ng Hero Ursulani bog‘ga boshlaydi.

— Menga qara, Ursula, — deydi u. — Biz bog‘da sayr qilamiz. Suhbatimiz faqat Benedik haqida bo‘ladi. Imkon qadar maqtab, uni ko‘klarga ko‘taramiz. U Beatrisani qanchalar sevishi, Beatrisaning esa beparvoligi haqida so‘zlaymiz. Qani, boshla, ana, Beatrisa kelyapti...

Ular boshlashadi. Ursulaning bir gapiga javoban Hero deydi:

— Ha, rostdanam, Ursula, bu qiz juda mag‘rur. Buning ustiga, qoyalarda yashovchi yovvoyi kaptardek o‘ta uyatchan.

— Lekin siz chindanam ishonasizmi? — so‘raydi Ursula. — Benedik Beatrisani sevadimi?

— Shahzoda bilan Klavdio menga shundoq deb aytishdi. Bu gapdan Beatrisani xabardor qilib qo‘y, deb mendan iltimos qilishdi. Men ko‘nmadim. Agar Benedikni sevsangiz, zinhor Beatrisaga bu haqda og‘iz ochmanglar, dedim.

— Yaxshi aytibsiz, — deydi Ursula. — Agar Beatrisa bu gapdan xabar topsa bormi, u shoʻrlik Benedikni masxara qilib, kuladi.

— Xuddi shundoq, — deydi Hero. — Yigit qanchalar aqlli, aslzoda, navqiron va barno boʻlmasin, Beatrisa bari bir uni kalaka qilib, kulaveradi.

— Uning bu ishi yaxshi emas, — deydi Ursula.

— Yaxshi emaslikka-ku yaxshi emas, — deydi Hero. — Ammo bu gapni unga kim ayta oladi? Men aytsam, mening ustimdan ham kuladi.

— Yoʻgʻ-ey, — deydi Ursula, — har holda jiyaningiz Beatrisa shu qadar nodon boʻlmasa kerak. Rosti gap, uning Benedikdek olijanob bir yigitning sevgisini rad etishiga ishongim kelmaydi.

— Chindauam olijanob, — deydi Hero, — butun Italiyada, mening Klavdiomni hisobga olmaganda, unga teng keladigani topilmasa kerak.

— Oʻoʻylaringiz qachon boʻladi, bekam? — soʻraydi Ursula.

— Ertaga nikohdan oʻtmoqchimiz, — deydi Hero.

Bu gaplarni bir chetda turib eshitgan Beatrisa ular uzoqlasharkan, oʻziga-oʻz deydi:

— Nahotki shu gap rost boʻlsa? Nahotki Benedik meni sevib qolgan boʻlsa? Unda sevgisiga sevgi bilan javob beraman...

Shunday qilib, kechagina bir-biriga tosh otib, charchamagan raqiblar bugun oshiq-maʻshuqlarga aylanishadi.

Ammo Klavdio bilan Heroning toʻyi boʻladigan kun ish teskari tus oladi. Shahzodaning Don Jon degan oʻgay ukasi bor edi. U shahzodani ham, uning doʻsti boʻlmish Klavdioni ham hush koʻrmas edi. U Borachio degan bir yigitni yollab, uni Heroning joriyasi Margarita bilan oshiq-maʻshuq boʻlishga undaydi. Uning tashviqoti bilan Margarita Heroning koʻylagini kiyib, tun yarimda deraza oldiga kelib, pastda turgan Borachio bilan shakarguftorlik qiladi, Don Jon boshlab kelgan Klavdio bilan shahzoda uni Hero deb oʻylaydi.

— Men bu qizni xaloyiq oldida sharmanda qilaman, — deydi Klavdio qahru gʻazabga toʻlib.

— Men bu ishda sizga yordamlashaman, — deydi shahzoda.

Ertasi kuni ibodatxonada nikoh marosimi boshlanadi. Ruhoniy nikoh o'qishga hozirlanarkan, Klavdio aybsiz Heroni xiyonatda ayblaydi.

— Nimalar deyapsiz, begim? — deydi sho'rlik Hero kutilmagan ayblovdan dovdirab.

— Shahzodam, nega jim turibsiz? Gapirsangizchi! — deydi Leonato fig'oni falakka chiqib.

— Nima ham derdim, — deydi shahzoda. — Biz kecha tun yarimda o'zimiz bunga guvoh bo'ldik. Qizingiz deraza oldida xushtori bilan gaplashdi.

Bu gapni eshitgan Hero hushdan ketib yiqiladi. Klavdio bilan shahzoda unga zarra parvo qilmay, ibodatxonani tark etishadi. Heroning boshiga Benedik bilan Beatrisa kelishadi.

— Men bu gapga ishonmayman, — deydi Beatrisa, — bu g'irt bo'hton!..

Ruhoniy ko'pni ko'rgan, tajribali kishi edi. U Leonatoga taskin beradi:

— Menga ishoning, qizda ayb yo'q. Bu yerda bir fitna borga o'xshaydi.

Hero hushiga kelgach, ruhoniy undan so'raydi:

— Qizim, sizga xushtorlik qilgan kimsaning ismi nima?

— Meni yomonotliq qilishdi, bilganim shu, — deydi Hero. — Boshqa hech narsa bilmayman.

So'ng u otasiga yuzlanib, deydi:

— Otajon, kecha tun yarimda birov bilan gaplashganimni isbot etolsangiz, mayli, mendan yuz o'giring, haydang, o'ldiring, roziman...

Ruhoniy Leonatoga shundoq maslahat beradi:

— Heroni o'ldi, deb e'lon qiling. Ertaga ertalab janoza marosimini o'tkazing.

— Bundan ne foyda? — so'raydi Leonato.

— Qahru g'azablar, afsus, nadomatga aylanadi, — deydi ruhoniy. — Klavdio qilgan ishi uchun achchiq pushaymonlar chekadi.

Leonato rozi bo'ladi. Ruhoniy ularni boshlab, ibodatxonani tark etadi. Beatrisa bilan Benedik yolg'iz qolishadi.

— Heroga tuhmat qilishdi, — deydi Benedik.

— Qaniydi biror kishi chiqib, Heroning aybsizligini isbot etolsaydi. Men unga jonimni berardim, — deydi Beatrisa.

— Men sizni sevaman, — deydi Benedik. — Buyuring, ne desangiz, shu ondayoq bajarishga tayyorman.

— Klavdioni o'ldiring! — deydi Beatrisa.

— Yo'q-yo'q, buning sirayam iloji yo'q, — deydi Benedik.

— U Heroni yomonotliq qildi, — deydi Beatrisa. — Eh, erkak bo'lganimda bormi!..

— Beatrisa, — deydi Benedik, — qilichimga qasam ichib aytamanki, men sizni sevaman.

— Sevgini qasamda emas, amalda isbot qiling, — deydi Beatrisa.

— Klavdio Heroga tuhmat qilganiga ishonasizmi?

— Ishonaman, — deydi Beatrisa.

— Unda men qo'lingizni o'pib, Heroning toptalgan sha'ni, nomusi uchun jang qilaman, — deydi Benedik.

Bu orada Leonato Hero vafot etganini aytib, Klavdio bilan shahzodani jangga chaqiradi.

— Keksa odamsiz, biz siz bilan jang qilmaymiz, — deyishadi ular. Lekin Benedik kelib jangga chaqirganda, ular hayron bo'lib qolishadi. Bu — Beatrisaning ishi, deyishadi bir ovozdan.

Shu qaltis daqiqada taqdir yarlaqab, Heroning aybsizligi isbot bo'ladi. Navkarlar Borachioning qo'l-oyoqlariga kishan solib, shahzoda huzuriga sudrab kelishadi. U kechagi qilmishini valaqlab, bir oshnasiga aytib qo'ygan edi.

Borachio bor gapni shahzoda va Klavdioga aytib beradi. Heroning boshida to'plangan shubha, gumon bulutlari tarqaydi. Siri, fitnakorligi fosh bo'lgan Don Jon jonini hovuchlab, noma'lum tomonga qochadi. Klavdio kekse Leonatodan kechirim so'raydi.

— Menga istagan jazoyingizni bering, — deydi u bosh egib.

— Jazoying shuki, — deydi Leonato, — baski qizim vafot etdi, endi jiyanimga uylanasan.

Klavdio rozi bo'ladi. O'nni Heroga atab solingan sag'ana joyida yig'i-sig'i bilan o'tkazadi. Ertasi tong bilan shahzoda hamrohligida ibodatxonaga boradi. Leonato bilan jiyani u yerda nikoh

marosimiga hozir bo'lib, kutib turishardi. Kelin yuziga niqob tortib olgan edi.

— Ruhoniy hazratlari oldida qo'lingizni bering, — deydi Klavdio. — Rozi bo'lsangiz, sadoqatli eringiz bo'lay.

— Oo tirik ekanman, vafodor rafiqangiz bo'laman, — deydi kelin. So'ng yuzidan niqobini oladi. Klavdio hang-mang bo'lib, qotib qoladi. Uning ko'z o'ngida begona emas, tirik Hero turar edi.

Hero vafot etgan edi-ku! — deya shosha-pisha qichqiradi shahzoda.

— Oo'g'ri, u bo'hton tufayli o'lgan edi, — deydi Leonato. — Lekin bo'hton o'lgach, u qayta tirildi...

Shunday qilib, Klavdio bilan Hero shu kuni nikohdan o'tishadi. Ularning to'yiga Benedik bilan Beatrisaning to'yi ulanib ketadi. Fitnakor Don Jonni tutib, zindonga solishadi. Messina saroyida o'tkazilgan katta to'y shodiyonasi avjiga chiqadi.

ROMEO VA JULETTA

Ishtiroq etuvchilar:

Verona shahzodasi, voliy.

Paris, shahzodaning qarindoshi, aslzoda yigit.

Montekki

Kapuletti

(Veronada yashovchi ikki badavlat xonadon boshqalari)

Romeo, Montekkining o'g'li.

Mersutio, shahzodaning qarindoshi.

Benvolio, Montekkining jiyani.

Òibalt, Kapuletti xonimning jiyani.

Hazrat Lourens, ruhoni.

Qashshoq dorifurush.

Paris va Romeoning xizmatkorlari.

Montekki xonim, Montekkining xotini.

Kapuletti xonim, Kapulettining xotini.

Julyetta, Kapulettining qizi.

Julyettaning enagasi.

Verona shahrida ikki badavlat xonadon yashardi: Kapulettilar va Montekkilar.

Bu ikki oila o'rtasida ko'pdan adovat hukm surar, dushmanchilik shungacha borib yetgan ediki, hatto ularning xizmatkorlari ham ko'cha-ko'yda to'satdan duch kelib qolishsa, bir-birlariga qilich o'qtalishar, ba'zan qon to'kishgacha borib yetishardi. Ular orasida

bot-bot yuz beradigan janjal-to'palonlar tufayli shahar tinchi buzilib, fuqarolar aziyat chekishardi.

Bir gal keksa Kapuletti o'z uyida katta ziyofat beradi. Montekki xonadoni a'zolaridan bo'lak barcha xonimlar va janoblar ziyofatda hozir bo'lishadi. Veronaning eng dilrabo go'zallari to'planishgan bu bazmga Romeo ko'ngil qo'ygan qiz Rozalina ham taklif etilgandi. Romeo u qizni sevar, lekin qiz unga qayrilib boqmas, shu boisdan ham u tushkunlikka tushgan edi.

Romeoning dardiga davo izlagan do'sti Bonvelio Rozalinani ko'rsatish bahonasida unga o'zga go'zallarni ham ko'rsatmoqchi bo'ladi. Ular Montekki xonadoniga mansubliklarini yashirish uchun yuzlariga niqob tortib, bazmga borishga qaror qilishadi.

Ularni keksa Kapuletti ochiq chehra bilan qarshi oladi. Marhabo, xonimlar bilan raqsga tushib, xursandchilik qilinglar, deb lutfu navozish ko'rsatadi chol. Raqs asnosida Romeo bir qizni uchratib, mahliyo bo'lib qoladi. Bunaqa go'zalni ilgari hech ko'rmagan edi u. Qizning husnu jamoli yulduzlar orasidagi oydek yarqirab turardi...

U bir mash'ala edi, boshqa go'zallar uning oldida shamdek xira tortib qolishgandi... Romeo shu so'zlarni aytib, qizga termulib turarkan, Kapulettining jiyani Òibalt uning ovoizdan tanib qoladi. U jizzaki, janjalkash yigit edi. Montekki o'g'lining yuziga niqob tortib, bazmga kelishi unga hush yoqmaydi. Qilich yalang'ochlab, janjal ko'tarmoqchi bo'ladi u. Biroq keksa Kapuletti uning yo'lini to'sadi, qattiq koyib, nari haydaydi. Romeoning yurish-turishi, jamoat o'rtasida o'zini vazmin, sipo tutishi solga hush yoqar edi. G'azabga mingan Òibalt boshqa bir gal mendan ko'radiganingni ko'rasan, qabilida tahdid qilib, chekinishga majbur bo'ladi.

Raqs tugagach, Romeo qizga yaqinlashib, uning qo'lidan tutib:

— Farishtam, men bir ziyoratchiman, qo'lingizdan bitta o'pich olsam, maylimi? — deb so'raydi.

— Qo'llarimiz tutashdi, shuning o'zi kifoya emasmi? — deydi qiz.

— Lablarimiz-chi? Ular ne qilsin? — yana so'raydi Romeo.

— Ular duo o'qisin, — deydi qiz.

Shu payt uni onasi chaqirib qoladi. Romeo u kimning qizi ekanligini surishtiradi. Kapulettining qizi, Julietta, deyishadi. Voh, deydi Romeo, demak Montekkilarga dushman xonadonning qizi!.. Lekin bo'lar ish bo'lgan, u qalbini qo'ldan berib qo'ygan edi.

Julyetta ham o'zi bilan gaplashgan yigitning Montekking o'g'li Romeo ekanligini bilib, alamidanda oh chekib yuboradi. Ammo ne qilsin, uni jonu dilidan sevib qolgan edi qiz.

Yarim tunda Romeo va uning ulfatlari bazmni tark etishadi. Biroq Romeo uyiga qaytmaydi. U do'stlaridan yashirincha devor oshib, Montekking bog'iga tushadi va Julietta yashaydigan uyga yaqinlashib, uning ayvoniga ko'z tikadi. Bir mahal ayvonda Julietta paydo bo'ladi. U Romeo nazarida ufqdan balqib chiqayotgan quyoshga o'xshar, uning shu'lasidan osmondagi oy ham nursizlanib, bo'zarib qolgandek edi go'yo. Julietta qo'lini chekkasiga tirab, xayolga toladi. Romeo, koshki uning qo'lidagi qo'liqopi bo'lsaydim, deydi qizga termulib, Julietta to'satdan ovoz chiqarib, gapira boshlaydi. Evoh, holim xarob, deydi u... Qiz o'zini bu yerda tamom tanho, yolg'iz deb o'ylaydi. Uning ovozini eshitgan Romeo, yana gapir, osmonlardan uchib kelgan go'zal malagim, deb pichirlaydi... O, Romeo, Romeo deydi qiz, nega, sen Romeo-san? Otangni qo'y, nomingdan voz kech, men senikiman... Yo'q desang, sevgingga qasam ich, Kapuletti degan nomimdan men kechay...

Bu so'zlarni eshitarkan, Romeo ortiq chidab turolmaydi. Men roziman, nomimdan kechaman, deydi u ovozini qo'yib. Nogoh yangragan bu ovozdan, tabiiyki, Julietta qo'rqib ketadi.

— Kimsan? — deydi u qorong'ulikka ko'z tikib.

— Ismimni ayto olmayman, u sening qulog'ingga yoqimsiz va jirkanch, — deydi Romeo.

Julyetta Romeoni ovozidan taniydi.

— Bu yoqqa qandoq qilib kirding? Qarindoshlarimdan birortasi ko'rib qolsa, seni sog' qo'ymaydi, — deydi u tovushlari qaltirab.

— Sevging uchirib olib keldi, — deydi Romeo. — Men tomonga mehr ila bir qiyo boqsang, bas, yigirmata qarindoshing qilich yalang'ochlab kelsa ham, menga pisandmas...

Julyetta bilmasdan sevgisini oshkor etib qo'yganidan xijolat chekadi. Meni yengiltak bir qiz deb o'ylama, tun qorong'usi pand berib qo'ydi menga, deydi u ... Romeo, yo'q, men undoq deb o'ylamayman, deydi.

Daraxtlarning shoxlarini kumushlantirgan Muborak oy shu'lasiga ichaman qasam...

Shu payt Julyettani enagasi chaqirib, uyquga undaydi. Qiz bir zumga yotog'iga kirib, yana iziga qaytadi.

— Romeo, agar menga uylanmoqchi bo'lsang, ertaga qayerda, qachon nikoh o'qitishingni xabar qil.

Nikoh o'qit, keyin dunyoning narigi chekkasiga desang ham boraman, sendan ajralmayman, — deydi Julyetta.

Ular sevgida umrbod sadoqatli bo'lishga ahdu paymon qilib, xayrlashadilar.

Òong yorishib kelar edi. Romeo tongotarda rohib Lorenzo huzuriga borib, uni nikoh o'qishga ko'ndiradi. Julyetta aytilgan soatda ibodatxonaga yetib keladi. Rohib Lorenzo oshiq-ma'shuqni nikohlab, zora shuning sharofati tufayli ikki xonadon o'rtasidagi nizo, adovat barham topsa, deb umid bildiradi. Yangi kelin-kuyov kechqurun bog'da uchrashishga qaror qilishadi. Julyetta tezroq kunduz kechib, tun kelishini orziqib kuta boshlaydi.

Ammo sevishganlar uchun g'oyat baxtli, quvonchli bo'lgan shu kunda ularni mudhish bir falokat kutib turardi. Romeo do'stlari bilan ko'tarinki bir kayfiyatda ko'chada sayr qilib yurarkan, to'satdan ularning qarshisidan janjalkash Òibalt chiqib keladi. U janjal chiqarmoqchi bo'ladi. Romeo janjallashishni istamaydi. Yaxshi gaplar aytib, uni hovuridan tushirmoqchi bo'ladi. Romeo uni «aziz Montekki» deb atarkan, bu gap Morasioning g'ashini keltiradi. U Romeo qo'rqqoqlik qilyapti, deb o'ylaydi va tahqiromuz so'zlar aytib, Òibaltni jangga chaqiradi. Romeo bilan Benvolio o'rtaga tushib, ularni ajratmoqchi bo'lishganda Òibalt qulay qilib, Merkusioning ko'ksiga qilich sanchishga ulguradi. Qonga belangan Merkusio ko'p o'tmay dunyodan ko'z yumadi. Qarddon do'stining o'limi Romeo qalbini qahru g'azabga to'ldiradi. U Òibaltni ablah deb ataydi, jang qilib, unga o'lim zarbasini beradi. Òibalt o'ladi. Sharoit taqozosi ostida bir nafasda qotilga aylanib qolgan Romeo

do'sti Benvolioning maslahati bilan qochib, rohib Lorensoning hujrasiga berkinadi.

Bu gap butun shaharga tarqaydi. Falokat yuz bergan joyga xaloyiq to'planib, shahar voliyi shahzoda ham yetib keladi. Kapuletti va uning xotini Romeo ustidan o'lim hukmi chiqarishni talab qilishadi. Zotan, o'ldirilgan Oibalt Kapuletti xonimning jiyani edi. Voliy bu talabni rad etadi. Chunki Oibalt gunohsiz emas, Merkusioning qotili edi. Voliy shuni hisobga olib, Romeoni shahardan umrbod quvg'in qilishga qaror qiladi.

Bu xabarni eshitgan Julyetta chuqur iztirobga tushadi. Bor-yo'g'i bir necha soat oldin nikohdan o'tgan suyuqli yoridan bir umrga ayrilib qolishini tasavvur etolmaydi u... Avvaliga u Romeodan qattiq ranjiydi. Qarindoshini o'ldirgani uchun uni qo'y terisini yopingan bo'ri deb ataydi. Uning qalbi jang maydoniga aylanadi. Bu maydonda bir yoqda ishqu muhabbat, ikkinchi yoqda qahru g'azab yuzma-yuz turib, jang qilishadi. Nihoyat, sevgi-muhabbat qahru g'azabdan ustun keladi. Axir Romeoni Oibalt o'ldirishi mumkin edi-ku, deb o'ylaydi Julyetta. Shunda Romeoning tirik qolganiga sevinadi. Lekin Romeodan tiriklayin ayrilib qolayotganini eslab, achchiq-achchiq yig'laydi. Bu ayriliq qarindoshi Oibalt o'limidan ham ko'p karra og'ir edi unga.

Rohib Lorensoning hujrasidan panoh topgan Romeo o'zi ustidan chiqarilgan hukmni eshitib, chuqur qayg'u iztirob chekadi. Veronasiz, Julyettasiz hayot unga hayotmas, o'limga barobar edi. Rohib unga taskin, tasalli berishga urinadi. Lekin Romeo uning nasihatlariga quloq solmaydi. O'zini yerga otadi, xuddi jinniga o'xshab sochlarini yuladi. Faqat Julyettadan kelgan maktub uni bir oz hushiga keltiradi. Shunda ruhoniy uni uyaltiradi: boshiga og'ir kun tushganda o'zini vazmin va sovuqqon tutolmagan erkak ham erkak bo'ptimi, deydi u. Xo'p, Oibaltni o'ldirding, endi unga qo'shib o'zingni qayg'u alamga ko'mib, sevgan yoring Julyettani ham o'ldirmoqchimisan? Mard bo'lib mashaqqatga turib berolmasang, sening mum haykaldan ne farqing bor? Seni voliy ayadi, o'limga hukm etmadi, Veronadan surgun qildi, xolos, shuning o'zi omad emasmi? Oibalt o'ldi, sen tirik qolding, bu ham bir omad emasmi? Qarindoshini o'ldirding, lekin shunga

qaramay, Julyetta yo'lingda intizor bo'lib kutib o'ltiribdi. Bu ham bir omad emasmi?

Romeo bir oz tinchigandek bo'ladi. Lorenzo unga tunda borib, Julyetta bilan xayrlashishni, tong otmasdanoq Mantuyaga jo'nab ketishini maslahat beradi. Vaqti soati bilan, deydi u, nikohingni elga oshkor etamiz. Bu Veronaga qaytishing uchun yaxshi dastak bo'ladi. Voliydan gunohingni afv etishni so'raymiz. Inshoollo, u afv etadi va sen bir olam quvonch bilan yurtingga qaytasan. Unda hozirgi qayg'u, alamlaringdan asar ham qolmaydi...

Romeo rohibning aytganlariga ko'nadi. Òun yarimda xayrlashish uchun Julyettaning bog'ida devor oshib, uning ayvoniga chiqadi. Sevishganlarning uchrashuvi ham quvonchli, ham qayg'uli kechadi. Òongotardan darak berib, bo'zto'rg'ay sayraydi. Bulbul sayrayapti, deb o'zini ovuntirmoqchi bo'ladi Julyetta. Lekin bari bir tong oqarib kelayotgani ayon bo'ladi. Romeo noiloj xayrlashib, yo'lga tushadi. Zero, tong yorishmay u Veronani tark etishi lozim edi, aks holda uni ayab o'ltirishmasdi. Baxtsiz oshiq-ma'shuqlarning sevgi fojiasi ana shundoq boshlanadi.

Qizining nikohdan o'tganidan bexabar Kapuletti uni kuyovga uzatmoqchi bo'ladi. Yosh, aslzoda, jasur Parisni kuyovlikka tanlaydi u. Julyetta bu taklifni rad etish uchun turli bahonalar to'qiydi. Hali yoshman, deydi, qarindoshimiz Òibaltning qabri sovimay turib, to'y tantana qilish bizga yarashmaydi va hokazo.

Lekin otasi bu gaplarni eshitgisi ham kelmaydi. Kelgusi payshanba kuni to'y va nikoh, tayyorgarligingni ko'raver, vassalom, deydi u qat'iy qilib.

Chorasiz qolgan Julyetta maslahat so'rab rohibning huzuriga boradi. Lorenzo unga, agar tiriklayin dahmaga kirishga rozi bo'lsang, bu mushkulning chorasi bor, deydi. Qiz rozi bo'ladi. Lorenzo unga rejasini aytadi: Julyetta Paris bilan nikohdan o'tishga rozilik berib, ota-onasini tinchitadi. Nikoh kuni arafasida tunda rohib bergan dorini ichib, og'ir uyquga ketadi. Uni o'ldi deb o'ylab, tobutga solib, dahmaga qo'yishadi. Qirq ikki soatdan so'ng dorining ta'siri tugab, Julyetta tobutda ko'z ochadi. Bu orada rohibning maktubi orqali bor gapdan xabardor bo'lgan Romeo

yetib kelib, Julyettani sag'anadan xalos qiladi va Mantuyaga olib jo'naydi...

Julyetta bu rejani qabul qiladi.

Kapulettilar xonadonida shoshilinch to'y taraddudi boshlanadi. Chorshanba kuni kechasi Julyetta dorini ichishga shaylanarkan, uning yuragida shubha uyg'onadi: rohib ularni yashirin nikohlaganini bekitish uchun unga zahar bergan bo'lsa-chi?.. Yo'q, deydi qiz o'ziga-o'zi, Lorenzo taqvodor inson, bundoq qabih ishga qo'l urmaydi... Vaqti-soatidan oldinroq uyg'onib qolsam, qorong'u dahmada holim ne kechadi, degan vahimali xayollarga boradi yana Julyetta. U yerda kechagina o'ldirilgan Oibalt yotibdi... Qo'rquvdan jinni bo'lib qolishim hech gapmas... Biroq Romeoga bo'lgan muhabbati qo'rquvdan ustun keladi. U dorini ichib, hushdan ketadi.

O'ngda bir guruh mashshoqlar bilan kelib, qaylig'ini sho'x-sho'x, dilrabo kuylar ila uyg'otmoqchi bo'lgan Paris uni to'shakda jonsiz, o'lik holda uchratadi. Qayg'u, alamga cho'mib, fig'oni falakka ko'tariladi. Yagona farzandidan ayrilgan ota-ona Kapulettilar ham faryod ustiga faryod chekishadi. O'oyga deb tayyorlangan nozu ne'matlar aza dasturxoniga tortiladi. Julyettani butxonada janozasini o'qib, Kapulettilar dahmasiga qo'yishadi.

Mash'um xabar yaxshi xabarga nisbatan tezroq tarqaladi. Lorensoning chopari yetib kelmasdan, Julyettaning o'limi haqidagi xabar Romeoga yetadi. U sevgilisini chindanam vafot etgan, deb o'ylaydi. Buning majburiy nikohdan qutulish yo'lida ko'rilgan bir chora ekanligini xayoliga ham keltirmaydi.

U kecha ajoyib bir tush ko'rgan, shuning ta'sirida xursand va baxtiyor edi. O'ushida Romeo o'lgan emish. Sevgilisi kelib, uning lablaridan o'pib, qayta jon bag'ishlaganmish... U tirilib, podsho bo'lganmish!..

Ko'rgan tushini yaxshilikka yo'yib, qismatdan xayrli mujdalar kutayotgan Romeoga Julyettaning o'limi haqidagi xabar xuddi boshiga chaqmoq urgandek ta'sir qiladi. U qat'iy qarorga keladi: darhol Veronaga jo'nash kerak! Xizmatkorni chaqirib, otlarni shaylashni buyuradi. Ana shu cheksiz qayg'u alam asnosida lop etib, Montuyadagi bir dorifurush uning yodiga tushadi. Bir gal

Romeo dorifurush do'koni oldidan o'tarkan, uning ozg'in, to'z'g'in holiga boqib, agar birovga zahar kerak bo'lib qolsa, uni shu do'kondan topishi tayin, degan xayolga borgan edi. Dorifurushga uchrab, oltin evaziga o'tkir zahar sotib oladi. Senda yigirmata erkakning kuchi bo'lsa ham, bir zumda ado qiladi bu, deydi dorifurush. Zaharni olgach, Romeo Veronaga tomon shoshilinch yo'lga tushadi. Endi uning maqsadi bitta: sevgilisini o'pib, jon berish va u bilan qabrda yonma-yon yotish... U yarim tunda Veronaga, Julyetta dafn etilgan qabristonga yetib keladi. Bolg'a, cho'kich va misron ishlatib, Kapulettilar dahmasini ochishga kirishadi. Qaylig'ining nogahon o'limidan qariyb jinni bo'lib qolayozgan Paris ham shu atrofda edi. O'rtada dahanaki jang bo'ladi.

Romeo unga, menga xalal berma, g'azabimni qo'z'g'atma, ket bu yerdan, deb yalinib yolvoradi. Biroq Paris unamaydi. Ular qilichlashadilar. Olishuvda Paris halok bo'ladi. Romeo uning yuziga chiroq tutib, o'ldirilgan kimsa Paris ekanini biladi. Uning jasadini dahmaga kiritib, Julyetta bilan yonma-yon qo'yadi. So'ng nigohini sevgilisiga tikadi. Xuddi tirikdek, tobutda ham go'zal, dilrabo edi Julyetta. Ajal unga o'z asoratini o'tkazolmagan edi. Uning bir tomonida yana bir tobut, unda Romeo qilichidan o'lim quchgan Oibalt yotar edi.

Romeo Julyettaga so'nggi alvido so'zlarini aytib, uning lablaridan o'padi va zahar ichib, shu onda jon beradi.

Rohib Lorensning yozgan maktubi Romeoga yetib bormaydi. Shunda u o'zi cho'kich va misron ko'tarib, qabristonga keladi va Julyettani sag'anadan xalos etmoqchi bo'ladi. Biroq Kapulettilar dahmasida chiroq yonayotganini ko'rib, hayron qoladi. Dahma oldida qonga belangan qilichlar... Dahma ichida Julyetta bilan yonma-yon o'lik Paris bilan jonsiz Romeo yotibdi...

Ruhoniy o'zini o'nglab olmasdanoq, Julyetta uyg'onib, ko'zlarini ochadi. Nazari Lorensoga tushadi, undan Romeoni so'raydi. Shu payt tashqarida shovqin-suron ko'tariladi. Lorenzo Julyettani u bilan birga ketishga undaydi. Julyetta ko'nmagach, shovqin-surondan qo'rqqan rohib dahmadan chiqib, o'zini bir chetga oladi.

Julyetta Romeo qo'lidagi shishadan zahar ichmoqchi bo'ladi. Lekin zahar ichib tugatilgan edi. Shunda u Romeoning lablaridan o'padi. Zora unda zahar yuqi qolgan bo'lsa, deb o'ylaydi qiz. Oo'satdan ko'zi Romeoning xanjariga tushadi. Xanjarni olib, ko'ksiga uradi.

Butun shahar uyg'onib, oyoqqa turadi. Qabristonga shahar voliyasi, uning navkarlari, Kapuletti va Montekkilar yetib kelishadi. Bor haqiqatni ular huzurida rohib Lorenzo so'zlab beradi. Paris va Romeo xizmatkorlarining aytganlari rohib so'zini tasdiqlaydi, to'ldiradi.

Shahar voliyasi Kapuletti va Montekkiga murojaat qiladi. Ko'rib qo'ying, Xudo sizni jazoladi, o'rtangizdagi nafrat va adovat jabrini farzandlaringiz chekishdi, deydi u, endi gina-adovatni tark eting, uni bolalaringiz bilan qo'shib, qabrga ko'ming...

Azaliy dushmanlar — Kapuletti va Montekki do'st, birodar bo'lishga ont ichib, bir-birlariga qo'l berishadi. Montekki Verona shahrining qoq o'rtasida sevgi-sadoqatga timsol bo'lsin, deb Julyettaga oltin haykal tiklamoqchi ekanini aytadi. Men Julyetta haykali bilan yonma-yon Romeoga oltin haykal qo'yaman, deydi Kapuletti.

Xullas, Romeo va Julyettaning sevgisi shunday fojiali yakun topadi.

Shekspir yozadi:

Romeo va Julyettaning ishqidek, evoh,

Qayg'uli bir muhabbatni ko'rmamish dunyo...

O'NIKKINCHI KECHA

Ishtirok etuvchilar:

Orsino, Illiriya¹ hokimi.

Sebastyan, messalinalik yosh yigit,

Violaning akasi.

Antonio, kema kapitani, Sebastyaning do'sti.

Boshqa bir kema kapitani, Violaning do'sti.

Xizmatkorlar.

Sozanda.

Mahkamaning ikki zobiti.

Viola, Sebastyaning egizak singlisi.

Oliviya, boy-badavlat xonim.

Sebastyan va Viola — egizak aka-singil bir-biriga ikki tomchi suvdek o'xshash bo'lib, ularni faqat kiyimlariga qarab ajratish mumkin edi. Ular ayni bir soatda dunyoga kelishgan, oradan yillar o'tib, ayni bir vaqtning o'zida omonsiz xavf-xatarga duchor bo'lishadi. Ular tushgan sayohatchi kema dengizda dahshatli bo'ronga duch kelib, halokatga uchraydi. Kema kapitani va bir necha kishi omon qoladi. Ular kichik bir qayiqqa tushib, qirg'oqqa arang yetib olishadi. Omon qolganlar orasida Viola degan qiz ham bor edi. Viola o'lmay, omon qolganiga quvonish o'rniga bo'ronda

---

¹*Illiriya* — Bolqon yarim orolida deb taxmin etilgan afsonaviy mamlakat.

bedarak yo'qolgan akasiga kuyinib, yig'laydi. Kapitan unga tasalli beradi. Kema cho'kayotganda Sebastyan suv betida qalqib yurgan kattakon bir yog'ochga o'zini chandib, bog'layotganini o'z ko'zim bilan ko'rdim, deydi u, o'ylaymanki, akangiz sog'-salomat, hali zamon to'lqinlar uzra ko'rinib qolsa, ajabmas...

Viola bir oz taskin topgandek bo'ladi va yon-atrofga ko'z yugurtirib, bu qanday mamlakat, deb so'raydi.

— Bu — Illiriya, xonim, — deb javob beradi kapitan. — Men bu mamlakatni yaxshi bilaman. Shu o'lkaga yaqin bir yurtda tug'ilganman.

— Bu o'lkaning hukmdori kim? — deb so'raydi Viola.

— Bu mamlakatning hukmdori Orsino degan kimsa, — deydi kapitan, — chinakam olijanob inson.

— Eshitganman, — deydi Viola, — akam so'zlab bergan. U hali uylanmaganmish.

— Xuddi shundoq, — deydi kapitan, — bundan bir oycha avval Illiriyada bo'lganimda Orsino go'zal Oliviyani sevib qolganmish, degan gap-so'zlar qulog'imga chalingan. Oliviyaning otasi o'n ikki oy oldin vafot etib, ukasi qaramog'ida qoladi. Ko'p o'tmay akasi ham olamdan o'tgach, uning firoqida o'rtanib, uygamaqamalib oladi, erkak zotini ko'rishni istamaydi.

— Men u bilan tanishishni istardim, — deydi Viola.

— Buning sira iloji yo'q, — deydi kapitan, — u hech kimga eshigini ochmaydi.

Shunda Viola bir reja tuzadi. Kapitanga pul berib, yigitlarning kiyimini oldiradi. Yigitchasiga kiyinib, xuddi akasi Sebastyanga o'xshab qoladi. Kapitan uni Orsinoga Sezario deb tanishtiradi. Shirin so'zli, yoqimtoy chehrali yigitcha Orsinoga hush yoqib, uni o'z xizmatkorlari safiga qo'shadi. Ko'p o'tmay Sezario hukmdorning eng sevikli xizmatkoriga aylanadi. Orsino unga Oliviyani qanday sevib qolgani so'zlab beradi. Sevgilisi qiyo boqmagach, u butun mashg'ulotlaridan kechib, kun bo'yi oshiqona qo'shiqlar tinglash bilan band bo'ladi.

O'qimishli, donishmand kimsalar qolib, nuqul yosh Sezario bilan suhbat quradi. Yosh, navqiron hukmdor bilan doimiy suhbatda bo'lish yigit kiyimidagi qizga qimmatga tushadi. Orsino

Oliviyaning deb oh-voh chekarkan, qiz Orsinoni kuzatib, beixtiyor uni sevib qoladi.

— Janobi oliylari, — deydi u, — sizdek kimsani sevmaganni sevish joizmi?

— Ochiqroq gapir, — deydi Orsino.

— Men singlim ham bironi sevib qolgandi... Rosti gap, men qiz bola bo'lganimda sizdan boshqasini sevmadim, — deydi Sezario.

— Singling kimni sevgan, shu haqda so'zla, — deydi Orsino.

— Aytishga ham arzimaydi, — deydi Sezario, — u bor dardini ichiga yutardi. Qalbi to'la ishq, alam, ammo chehrasi hamisha kulib turardi.

— Suhbat shu yerga yetganda xizmatkor kirib ularning so'zini bo'ladi.

— Yana uyiga kiritmadi, — deydi u, — lekin cho'risidan maktub chiqazdi... Oo oradan yetti yil o'tmaguncha, yuzimni hattoki quyoshga ham ko'rsatmayman, deb yozibdi Oliviya, suyuqli akamning hajrida zor-zor yig'lab, xonam devorlarini ko'z yoshlarim bilan yuvaman...

— Oh, — deydi Orsino, — marhum akasi uchun shunchalar kuyib, yonayotgan qiz bironi ko'ngil boylasa, uni qanchalar sevishini tasavvur etasanmi, Sezario? Endi Oliviya huzuriga sen borasan. Oo ichkariga kiritmaguncha eshigida qotib turaverasan.

— Xo'sh, ichkariga qo'ysa-chi, unda nima qilaman? — so'raydi Sezario, ya'ni Viola.

— Unga mening sevgimni izhor etasan. Ishqida qanchalar kuyib yonayotganini so'zlayman, — deydi Orsino. — U senga ishonadi.

Viola istar-istamas yo'lga tushadi. Sevgan kishisiga boshqa bir qizning ko'nglini so'rab, sovchilikka borish osonmi? Borib, Oliviyaning eshigini qoqadi. Eshik ochgan xizmatkorga arzini aytadi. Xizmatkor ichkariga kirib, Oliviya, bir yosh yigit sizni ko'rmoqchi bo'lyapti, haydasam ham ketmayapti, deydi. Uxlayaptilar, desam, yana o'sha gap, joyidan jilmaydi, ko'rishim kerak, deydi.

Oliviya kim keldiykin, deb qiziqsinib qoladi, ichkariga qo'y, kirsin, deydi. Yuziga nihob tortib, uni qarshi oladi.

Viola o'zini mumkin qadar erkakcha tutishga intiladi.

Ey go'zal pari, benazir jonon, — deydi u, — ayting-chi, siz chindanam shu uyning bekasimisiz? Adashib qolib, aytar so'zimni boshqa birovga aytib qo'ymay tag'in...

— Siz qaydan keldingiz, begim? — so'raydi Oliviya.

— Men bu haqda bir nimalar deyishim mumkin, ammo bu savolga javob berish mening vazifamga kirmaydi, bekam, — deydi Viola.

— Siz aktyormisiz? — so'raydi Oliviya.

— Yo'q, — deydi Viola, — men boshqa odamman.

Siz shu uyning bekasimisiz?

— Men shu uyning bekasiman, — deydi Oliviya.

— Unda, marhamat qilib, menga yuzingizni ko'rsating, — deydi Viola.

Yetti yilgacha yuzimni birovga ko'rsatmayman, deb ahd qilgan Oliviya yuzini ochadi. Viola unga tikilib qaraydi.

— Chindanam ajoyib husn, — deydi u. — O'biat bu yuzlarga qon va qaymoq rangini surmish. Bu chiroydan biror nusxa qoldirmay qabrga kirish toshbag'irlik emasmi, bekam?

— Yo'q, begim, — deydi Oliviya, — unchayam toshbag'ir bo'lmoqchi emasman. Bu aqiq lablar, bu moviy ko'zlar, bu qoshu qaboqlar, bu yuzu yonoqlar va hokazolarni ro'yxatga tizaman... Sizni meni baholashga yuborishganmi?

— Ko'rib turibman, — deydi Viola, — siz mag'rur, ammo go'zalsiz. Mening hukmdorim sizni sevadi. Siz boshiga toj kiygan go'zallar malikasi bo'lsangiz ham shundoq muhabbatni e'tiborsiz qoldirishga haqli emassiz. Orsino sizni ko'zlaridan duv-duv yoshlar to'kib, o'tli ohlar chekib sevadi.

— Hukmdoringiz uni sevolmasligimni yaxshi biladi-ku, — deydi Oliviya. — U yaxshi inson, olijanob, badavlat, navqiron, musaffo yigit. Buning ustiga, odamlarning aytishicha, bilimdon va jasur... Lekin bari bir uni sevolmayman. Buni allaqachon o'ziga aytganman.

— Agar men sizni hukmdorimdek sevganimda bormi, — deydi Viola, — eshigingiz oldida chayla qurib, kecha-kunduz faryod

chekardim. Sizga atab she'rlar bitardim, qo'shiqlar aytardim. Oliviya degan nom tunlarda jaranglab, tog'lardan aks sado bo'lib qaytardi. Siz menga shafqat etardingiz.

— Va maqsadga yetardingiz, — deydi Oliviya. — Ayting-chi, sizning naslu nasabingiz nechuk?

— Ko'rinishimdan ko'ra balandroq, — deydi Viola, — men aslzodaman...

— Borib, hukmdoringizga ayting, — deydi Oliviya, — men uni sevolmayman. Boshqa sovchi yubormasin. Ammo Orsino gaplarimni qanday qabul qilganini aytish uchun siz kelsangiz, mayli.

Viola xayr, go'zal bag'ritosh, deb jo'naydi. U ketgach, Oliviya xayolga toladi... «Ko'rinishimdan ko'ra balandroq... Aslzodaman...» ha, u aslzoda.

So'zi, qiyofasi, qaddu qomati, harakatlari, ruhi buni ko'rsatib turibdi... Koshkiydi u hukmdor bo'lsa...

So'ng xizmatkorlarini chaqirib, buyuradi:

— Yugur, haligi yigitga yetib ol-da, manavi qoldirgan uzugini uning qo'liga tutqiz...

Viola bor gapni Orsinoga aytib beradi. Orsino uni ikkinchi kun yana sovchi qilib jo'natadi. Bu gal unga Oliviyaning eshiklari lang ochiladi. Viola tag'in hukmdorning sevgisi haqida so'zlaydi. Oliviya uning so'zini bo'ladi:

— Oo'xtang, — deydi u, — Orsino haqida gapirmang. Boshqa narsalar haqida so'zlang. Men har bir so'zingizni osmondan taralgan ohangdek jon debon eshitaman...

Xullas, Oliviyaning yosh sovchiga ishq tushib qolgani ayon bo'ladi. Viola unga dunyoda biror ayolni sevolmasligini aytadi. Oliviya undan ranjiydi. Oliviyaning ranjitgani uchun notanish bir kimsa uni jangga chaqiradi. Viola tang ahvolga tushib qoladi. U bir qiz bola bo'lsa, so'laqmondek erkak bilan qanday jang qiladi? Shunda boshqa birov paydo bo'lib, uning joniga ora kiradi. U haligi erkak bilan jang qilishga shaylanadi.

Lekin mirshablar kelib, to'palon chiqarishda ayblab, uni qamoqqa olishadi.

— Mening hamyonimni qaytarib ber, — deydi u Violaga yuzlanib.

Viola uni tanimasligini va undan hech qanday hamyon olmaganini aytadi.

— Men seni ne-ne balolardan xalos qildim. Endi tanimaslikka olib, nonko'rlik qilasanmi, Sebastyan! — qichqiradi haligi kishi va mirshablar qurshovida qamoqqa jo'naydi. Viola uni akasi bilan adashtirishayotganini payqab qoladi.

Violaning joniga ora kirib, qamoqqa tushgan kishi ikkinchi bir kema kapitani Antonio edi. U cho'kayotgan Sebastyani dengizda qutqarib olgan va ular eson-omon Illiriya sohillariga yetib kelishgan edi. So'ng u Sebastyanga shaharda istagan narsangni sotib ol, deb hamyonini bergan, o'zi mehmonxonada qolgan, Sebastyan kelavermagach, uni axtarib, janjalning ustidan chiqib qolgan edi.

Xullas, Viola tag'in bir falokat yuz berib qolmasin, deya uyga oshiqarkan, akasi Sebastyan shaharni sayr etib, Oliviya eshigiga yaqinlashadi. Boya Violaning ta'zirini bermochi bo'lgan kimsa, yana paydo bo'ldingmi, deb unga qilich o'qaladi. Sebastyan bo'sh kelmaydi. O'rtada jang boshlanadi. Oliviya chiqib, hay-haylab, ularni to'xtatadi. Sebastyani Sezario deb o'ylab, uyiga boshlaydi, ranjitganlari uchun undan uzr so'raydi.

Sebastyan Oliviyaning shirin muomalasiga boqib, hayron qoladi. Boshda bu qiz bir oz aqli zaifroqmikin, degan xayolga ham boradi. Lekin uning qo'rg'onidagi tartib, saranjom-sarishtalik, ko'rku hashamni ko'rib bu fikridan qaytadi.

Oliviya unga darhol nikohdan o'tishini taklif etadi, Sebastyan rozi bo'ladi. Nikoh marosimi tugagach, u boshiga qanday baxt qushi qo'nganini do'sti Antonioga aytish uchun yo'lga tushadi. Shu payt bir yoqdan Oliviya bilan ko'rishmochi bo'lib Orsino, ikkinchi yoqdan Antonioni sudrab, mirshablar kirib kelishadi.

Antonio Violani shahzoda yonida ko'rib, uni dengizda xavf-xatardan qanday xalos etganini, uch oydirkim, unga hamroh bo'lib yurganini so'zlaydi.

— Bekor gap, — deydi Orsino, — bu yigit uch oydirkim, mendan bir qadam ham ajraganmas.

Eshikdan Oliviya chiqadi, qo'llarini cho'zib, Violaga talpinadi. Buni ko'rib Orsinoning g'azabi qaynaydi.

— Qani, yur, ketdik! — deydi u Violaga, rashk o'tida qovrilib. Uni shu alfozda jallodga topshirishi ham hech gap emasdi.

Oliviya erini qo'ldan chiqazishni istamaydi.

— Qayoqqa ketyapsan, Sezario? — deb qichqiradi u.

— Jonimdan ortiq ko'rganim odamim bilan ketyapman! — deb javob beradi Viola. Oliviya uvvos solib yig'laydi: «Sen mening erimsan-ku!» deb faryod chekadi. Shu yerda hozir bo'lgan ruhoniy uning so'zini tasdiqlaydi. Biroq Viola qat'iy turib bu gapni rad etadi.

Shunda mo'jiza yuz beradi. Ikkinchi bir Sezario kirib, xotinim deb Oliviyaga murojaat etadi. «Ajabo, ayni qiyofa, ayni ovoz, lekin ikki shaxs!» deb hayron qoladi Orsino. Yangi Sezario — Sebastyan, Oliviyaning eri edi. Hozir bo'lganlar bir xil kiyim, bir xil qiyofa, bir xil ovozli ikki yigitga hayratlanib boqisharkan, aka-singil quchoqlashib ko'rishib, bir-birlaridan hol-ahvol so'rashadi.

Hamma narsa ayon bo'ladi. Qiz bolani sevib qolgan Oliviyaga kulishadi. Lekin u xafa bo'lmaydi, singlisini sevib, akasiga turmushga chiqqanidan afsus chekmaydi. Faqat Orsino boshda bir oz ma'yus tortadi. Lekin u Violaga tikilib qarab, uning ayollar kiyimida yanada go'zal va jozibador bo'lishini ko'z oldiga keltiradi.

— Go'zal qiz, mening malikam bo'ling, — deydi u Violaga.

Oliviya ularni ichkariga taklif etadi. Ertalab Sebastyan bilan Oliviyani nikohlagan ruhoniy kunning ikkinchi yarmida Orsino bilan Violani nikohdan o'tkazadi.

Xullas, dengizda bo'ronga uchrab, sal bo'lmasa halok bo'layozgan aka-singil Sebastyan bilan Viola Illiriya mamlakatida biri baxtli kuyov, biri baxtiyor kelin, malika bo'lib, murod-maqsadiga yetadi...

HAMLET

Ishtirok etuvchilar:

Klavdiy, Daniya qirol.
Hamlet, marhum qirol Hamletning o'g'li,
yangi qirolning jiyani.
Horatsio, Hamletning do'sti.
Poloniy, saroy vaziri.
Laert, uning o'g'li.
Marsel, soqchi.
Hamlet otasining arvohi.
Bir guruh aktyorlar.
Gertruda, Daniya malikasi, Hamletning onasi.
Ofeliya, Poloniyning qizi.

Daniya qirol to'satdan vafot etib, uning xotini Gertruda oradan bir oy o'tar-o'tmas, qaynisi, yangi qirol Klavdiyga turmushga chiqadi. Bu narsa ko'pchilikka yoqmaydi, fuqarolarning g'ashini keltiradi.

Klavdiy akasiga o'xshamas, basharasi xunuk, fe'li atvori ham shunga yarasha yaramas, razil edi. El orasida u akasini ataylab o'ldirgani va shu yo'l bilan toju taxtni egallab olib, malikaga uylangani haqida mish-mishlar yurardi.

Malikaning motam-aza kiyimini ham yechmay, apil-tapil turmushga chiqqani yosh Hamletga yomon ta'sir qiladi. Otasini jonu dildan sevguvchi, uning xotirasi oldida sajda qilguvchi

Hamlet onasining bu qilmishidan uyaladi, qattiq iztirob chekadi. ʻObiatan nozik va olijanob boʻlgan shahzoda ham otasining vafoti, ham onasining noloyiq xatti-harakati tufayli tushkunlikka tushadi. Na kitoblar yupantiradi, na sport mashgʻulotlari ovuntiradi uni. Goʻyoki yashashdan toʻyadi, dunyo uning nazarida yovvoyi oʻt-oʻlan bosib, huvillab qolgan tashlandiq bogʻga oʻxshab koʻrinadi.

ʻOju taxtdan ayrilish bir alam boʻlsa, onasining bu qadar shoshqaloqlik bilan erga tegib olishi oʻn alam boʻlib Hamletni ezadi. Axir otasi malikani jonu dildan sevar, malika ham unga hamisha talpinar, bir nafas yonidan ayrilmas edi-ku...

*Hali bir oy oʻtar-oʻtmas, hali yuzidan
Yolgʻonchi koʻz yoshlar shoʻri qurimay turib,
Qovogʻining qizargani arimay turib.
Erga tegib olmish! Shundoq bir shitob ila
Oʻzini bir qarindoshning qoʻyniga solmish!..
Yoʻq, oxiri baxayr emas bu ishning beshak,
Chilpora boʻl, yurak, sukut saqlashing kerak! –*

deb ich-ichidan faryod chekadi Hamlet.

Onasi va yangi qirol amakisi dam koyib, dam nasihat qilib, uni gʻam chekmaslikka chaqirishadi. Lekin bari behuda. U qora motam libosda yuraveradi, hatto onasining toʻyi marosimida ham uni yechmaydi.

Klavdiy akasi bogʻda uxlab yotganda uni ilon chaqib oʻldirdi, deb ovoza qiladi. Hamlet bu gapga ishonmaydi. Otamni chaqib oʻldirgan ilon bugun taxtda oʻltiribdi, degan gumonga boradi. Onasi bu gapdan xabardormikin? Bu ogʻir oʻy-xayollar uni battar qaygʻuga soladi, ruhiy azob, iztirob chekaverib, jinni boʻlishiga sal qoladi.

Bir kuni soqchilar kecha yarim tunda saroy darvozasi oldida marhum qirolning arvochini koʻrishganini Hamletga aytib berishadi. Boshdan-oyoq qurollangan, soqoli mosh-guruch, boshini burib, bezovta boqishidan maʼlum boʻldiki, kim bilandir gaplashmoqqa moyilligi bor...

Bu xabar Hamletni qattiq hayajonga soladi.

— Òun yarimda chiqib boraman, — deydi u soqchi do'stlari Marsel va Bernardoga, — arvoq bilan gaplashishga urinib ko'raman.

— Shahzodam, u sizni jinni qilib qo'yadi, — deyishadi ular.

— Qo'yavering, — deydi Hamlet, — ne qilsa ham, gaplashaman... Faqat nechuk bir voqea yuz bermasin, bir chetda jim turib, kuzating, aralashmang.

Hamlet yarim tunda qasr darvozasi oldida soqchilar turadigan maydonchaga chiqib boradi. Arvoq aytilgan paytda paydo bo'ladi. Hamletni hayrat va qo'rquv qurshab oladi. Lekin asta-sekin o'zini o'nglaydi.

— Hoy, kimsan? Ne istaysan? Niyating nima? — deb qichqiradi u.

Arvoq ortimdan yur, degandek ishora qiladi, imlab, shahzodani bir chekkaga boshlaydi. Do'stlari Hamletning yo'lini to'sishadi. Arvoq unga biror ziyon yetkazmasin, deb qo'rqishadi ular. Biroq Hamlet ularning aytganiga unamaydi, arvoqga ergashadi. Arvoq unga bor haqiqatni aytib beradi.

— Meni bog'da ilon chaqib o'ldirdi, deb aytishgani yolg'on, — deydi u, — uxlab yotganimda amaking qulog'imga simob quyib o'ldirdi meni... Keyin toju taxtimni egallab, malikaga ham uylanib oldi...

Xullas, Hamletning ko'nglidan kechgan shubha-gumonlar rost bo'lib chiqadi. U alamiga chidayolmay, faryod chekadi. Arvoq, qotildan qasosimni ol, faqat ne bo'lmasin, onangga tegma, deydi. Unga odil hakam, uning loyiq javobi Òangri taoloyu yana vijdon azobi, — deb ta'kidlaydi u. So'ng tong oqarib kelayotganini ko'rib, alvido, alvido, unutma meni, deganqa ko'zdan g'oyib bo'ladi.

Hamlet uning ortidan boqib, shunday xitob qiladi:

*Ey osmon! Ey zamin! Qay bir qiblagoh
Yana tinglar meni? Balki qora jahannam?
Yurak, chiqib ketma qindan! Yurak, ber chidam!
Oyoqlarim, bukilmangiz! Òutingiz raso!
U unutma, dedi, sira unutarmanmi?*

*Men xotiram ko'zgidan o'chirgum tamom
Òaassurotlarimning butkul alomatlarin,
Kitoblardan olgan so'zlar, hikoyatlarim.
Bolalikdan mushohada lavhiga tushgan
Òasavvurlarimu siru sinoatlarim...
Xotiramning butun daftar, butun kitobin
Ola quroq qilmay, yaksar yozib chiqarman.
Yolg'iz sening so'zing, sening farmoning bilan,
Xuddi Òangri qarshisida tikka turganday...
Unutmayman, unutmayman, qasam ichaman!..*

U otasining qotilidan qasos olishga ont ichadi. Shu kundan boshlab o'zini jinnilikka soladi. Yashirin niyatini payqab qolishmasin uchun shu yo'lni tanlaydi. Chindanam qirol va malika sevgi tufayli Hamlet shundoq g'alati ahvolga tushib qoldi, degan xayolga borishadi.

Hamlet otasining o'limi sabab tushkunlikka tushmasidan ilgari bir qizni sevar, u saroy vaziri Poloniyning qizi, Ofeliya edi. Shahzoda unga necha bor sevgi izhor etib, maktublar yozgan, uzuklar hadya etgan edi.

Endi u munosabatini o'zgartiradi, o'zini jinnilardek tutib, qizga qo'rs, qo'pol muomala qiladi. Ofeliya Hamletning holiga kuyinib, o'z taqdiriga qayg'uradi:

*Halok bo'lmish qanday asl, noyob bir aql!
A'yon edi, askar edi, olim edi ul,
Ko'zga, so'zga va shamshirga sohib edi ul,
Davlat, saltanatning umid guli edi ul.
Nazokatu nafosatning timsoli edi,
Hammasiga ko'zgu edi... Hammasi butkul
Chil-chil bo'lib sindi, to'zib, tugadi endi...
Xo'sh, men-chi? Men kimman endi,
badbaxt bir xotin,
Yuragimda va'dalarning asali, toti.
Azamat u tafakkurga yetibti shikast,
Darz ketgan bir jomdek ingrab, chiqarar sado.*

*Uning yigit jamolini endi har nafas
Burishtirib turar shunday oshubi savdo.
Bu ne lutfu karamingdir, ey Parvardigor,
Nelar ko'rdim! Yana qanday ko'rgiligim bor?..*

Bu orada Hamlet Ofeliyaga yana bir ishqiy maktub yozadi. Poloniy uni qizidan olib, qirol va malikaga ko'rsatadi. Mana, Hamletning sevgi sababli savdoyi bo'lib qolganiga dalil, deydi u. Malika Ofeliyaning husni, nazokati shahzodaning dardiga darmon bo'ladi, deb umid qiladi.

Ammo o'sha kunlarda Hamletning butun borlig'ini band etgan narsa sevgi emas, otasining qotilidan qasos olish istagi edi. Klavdiy doim soqchilar qurshovida yurganidan buni amalga oshirish oson emasdi. Soqchilar bo'lmaganda ham uning yonida hamisha onasi bo'lardi.

Onasi ko'z o'ngida qirolga hamla qilishni Hamlet istamasdi. Buning ustiga yumshoq tabiatli, ko'ngilchan yigit edi. Gohida arvoq meni aldagan bo'lsa-chi, balki otam qiyofasiga kirgan shayton meni vasvasa qilayotgandir, degan xayolga ham borar edi. Shuning uchun bu ishni yana bir bor tekshirib ko'rishga qaror qiladi. Shu payt saroyga Hamletning eski tanishlari, bir guruh aktyorlar kelib qolishadi. Ularning biridan Oroya podshosi Priamning o'ldirilishi va malika Hekubaning ko'z yoshlari haqidagi monologni o'qib berishni so'raydi shahzoda. Monologni tinglab, otasining o'ldirilishi sahnasini ijro etib, shu asnoda qirolni kuzatish mumkin, degan fikrga keladi. Hamletning maslahati bilan aktyorlar Vena hukmdori Gonzagoning o'ldirilishi sahnasini namoyish etadilar... Yaqin qarindoshi bog'ga pusib kirib, uxlab yotgan gonzagoning qulog'iga simob quyib, uni o'ldiradi... Oomosha shu yerga yetganda qirol Klavdiy chidab turolmaydi, xuddi siri fosh bo'lib qolganday, sakrab turib, o'zini noxush his etayotgani bahonasida tomoshani tark etadi. Uning bu holatini kuzatgan Hamletda endi shubha qolmaydi: otasining qotili boshqa kishimas, shu amakisi, Klavdiy... U og'ir o'y-xayollar og'ushida ekan, onasi uni chaqirib, o'z yurish-turishing bilan qirolni ranjitmoqdasan, deya ta'nadashnomlar yog'diradi.

Shunda Hamlet yuragidagi bor alamini onasiga to'kib soladi. Parda ortiga yashiringan Poloniyni qirol deb o'ylab, qilich sanchib, bilmasdan o'ldirib qo'yadi.

— Qonli qabohatdir, Hamlet, ushbu qilmishing, — deydi malika.

— Bu qirolni makr ila o'ldirib, qayni bilan topishishdan ortiqmas, xonim, — deb javob beradi Hamlet. — Mana bu ikki suvratga boqing, deydi u, ular o'rtasidagi tafovutni ko'rmayapsizmi? Siz shundoq bir olijanob podshoning malikasi shundoq olchoq, razil, muttaham bir qotilga qandoq qilib o'zingizni ravo ko'rdingiz?

Arvoh hozir bo'lib, Hamletning so'zini bo'ladi, onangni ayagil, uning ahvoliga boq, og'ir ta'nalar bilan uni o'ldirib qo'yishing hech gapmas, deya ogohlantiradi uni.

Hamlet onasini qo'yib, dafn etish uchun Poloniyning jasadini sudrab chiqadi. Poloniy — sevgilisi Ofeliyaning otasi edi-ku!.. Shuni o'ylab, Hamlet qilmishiga afsus-nadomatlar chekadi.

Qirol Hamletning qilmishini xaspo'shlash bahonasida uni Angliyaga jo'natishga qaror qiladi. Angliya qiroliga maxfiy maktub yozib, Hamlet yetib borishi bilan uni qatl etishni buyuradi. Yo'lda o'sha maktubni Hamlet qo'lga tushiradi. Xatni boshqatdan ko'chirib, uni o'lim sari boshlab borayotganlarning o'zini o'limga yo'llaydi... So'ng o'zi qaroqchilar qo'lga tushib, o'shalar yordamida Daniyaga qaytadi. Yurtiga qaytib, sevgilisi Ofeliyaning dafn marosimi ustidan chiqib qoladi. Ofeliya otasining o'limi tufayli qayg'u, alam chekib, jinni bo'lib qolgan, so'ng daryoga yiqilib tushib, vafot etgan edi.

Ofeliyaning akasi Laert ham otasi, ham singlisi o'limi uchun qasos olmoqchi bo'ladi. Qirol Laertga Hamletni qilichbozlik musobaqasiga chaqirib, shu bahonada uni o'ldirishni maslahat beradi. Laert mash'um niyatini amalga oshirish uchun qilichini yashirincha zaharlab, maydonga tushadi.

Qirol har ehtimolga qarshi zahar solingan bir qadah mayni ham hozirlab qo'yadi. Mabodo musobaqada Hamletning qo'li ustun kelsa, g'alabang sharafiga, deb zaharli sharobni unga ichirmoqchi bo'ladi.

Musobaqa asnosida Laert Hamletni yaralaydi. Ular qilichlarni almashadilar. Bu gal Hamlet Laertni yaralaydi. O'g'lining musobaqada g'olib chiqayotganini ko'rgan malika quvonchidan may to'la qadahni simiradi va «Zahar! Sharob zaharlangan! Zaharli sharob!» deganча yiqilib, barchaning ko'z o'ngida jon beradi. Shunda Laert bor haqiqatni bayon qiladi. Bu qabohatlarning hammasiga sababchi qirol ekanligini aytadi. Hamlet qirolning ko'ksiga qilich sanchib, uni o'ldiradi. Shundoq qilib, u va'dasi ustidan chiqadi, qotildan qasos oladi.

Lekin o'zi ham Laertning qilichidan zaharlangan edi. Shuning uchun darmoni qurib, ko'zlari yumila boshlaydi. Horatsio qadahga qo'l cho'zadi, u zaharli sharobning qoldig'ini ichib, qadrdon do'sti bilan yonma-yon jon berishni istaydi. Joni uzilayotgan Hamlet uni bu harakatdan to'xtatadi. Sen tirik qolib, bu yerda ne bo'lganini boshqalarga so'zlab berishing kerak, avlodlar bor haqiqatni bilishlari darkor, deydi u va jon taslim qiladi.

Horatsio alvido aytib, uning boshi ustida faryod chekadi. Òirik bo'lganda Hamlet, shubhasiz, qirol bo'lardi va shunga loyiq edi, deydi Horatsio.

Marhum shahzodani katta izzat, ehtirom ila dafn etishadi.

O TELLO

Ishtirok etuvchilar:

Brabansio, Venetsiya shahrining senatori.
Otello, aslzoda arab, Venetsiya davlatining a'yon.
Kassio, uning leytenant.
Yago, uning mulozimi.
Montano, Qibrisning avvalgi voliysi.
Dezdemon, Brabansioning qizi, Otelloning xotini.
Emiliya, Yagoning xotini.

Venetsiyalik boy-badavlat senator Brabansioning Dezdemon ismli go'zal qizi bor edi. Qizning ajib husnu nazokati va davlatmand, boyvuchcha bo'lganligi uchun unga uylanmoqchi bo'lganlar oz emas edi. Biroq Dezdemon ularning hech birini hushlamaydi, qayrilib, qiyo boqmaydi. Uylariga tez-tez kelib turadigan, otasining qadrini bo'lmish qora Mavr, Otello ko'ngil qo'yadi.

Aslzoda arablardan bo'lmish Otello jasur, bahodir kishi bo'lib, turklarga qarshi janglarda ko'rsatgan mardlik, jasorati uchun generallik darajasiga etishgan, Venetsiya davlatining e'tiborli amaldorlaridan edi.

Otello ko'p sayohatlar qilgan, ajoyib-g'aroyib voqealarni boshdan kechirgan, ko'pni ko'rgan jahongashta odam edi. U har gal shular haqida so'zlarkan, Dezdemon jon qulog'ini qo'yib tinglaydi. Otelloning dengizda va quruqlikda qanday xavf-xatarlarga duchor bo'lgani, dushmanlarga asir tushib, qul qilib sotilgani,

qanday qilib qochib, qullikdan qutulgani, boshi ko'kka yetgan tog'lar, bahaybat g'orlar, cheksiz dashtu sahrolar osha sarson-sargardon yurgani, ne-ne mamlakatlarda bo'lgani, odamxo'r qabilalar, yelkasi boshidan o'siq odamsimon maxluqlarni ko'rgani haqidagi hikoyalar qiz qalbiga larza soladi. Bir gal Dezdemonadan boshdan kechirganlarini birma-bir, bitta qoldirmay so'zlab berishni so'raydi. Otello rozi bo'ladi, u so'zlaydi, qiz ko'zlariga yosh olib eshitadi.

Otelloning o'zi buni Venetsiya doji — hokimiga shundoq bayon etadi:

*Hikoyamni aytib bo'ldim, shunda banogoh
Qiz qalbidan uchdi yoniq, otashin bir oh.
Va ont ichib aytdiki, bu ajib bag'oyat,
Ha, bag'oyat achinarli, g'amgin hikoyat.
Koshki edi eshitmasam bularni, dedi,
Koshki falak meni sizdek yaratsa edi!..
Rahmat aytib, yana shuni iqror etdi qiz:
Agar meni sevar bo'lsa biror do'stingiz,
Oa'lim bering, qissangizni yodlab olsin u,
Keyin sizdek ayta bilsin, unga shartim shu...
Ishorani angladim va ko'nglimni ochdim,
Chekkan alamlarim haqi meni sevdi qiz.
Men ham sevdim uni munis yuragi uchun,
Mana shudir mendagi bor amal va afsun...*

Otasi qizini qora arabga berishni istamaydi. Ular yashirincha nikohdan o'tishadi. Brabansio Otelloni sehrbozlikda ayblaydi. Lekin Dezdemonadan senat ahli oldida Otelloni qanday sevganini so'zlagach, noiloj taqdiriga tan beradi.

Shu payt ko'plab jangovar kemalardan iborat katta turk floti Qibrisga bostirib kelayotganini xabar qilishadi. Venetsiya hokimi Otelloga zudlik bilan Qibrisga jo'nab, orol mudofaasiga rahbarlik qilishni buyuradi.

Otello o'zi bilan xotini Dezdemonani ham olib jo'nashga izn so'raydi.

Otello va Dezdemona Qibrisga eson-omon yetib kelishadi. Bu orada dengizda bo'ron ko'tarilib, turk floti halokatga uchraydi. Orol xalqi xavf-xatardan xalos bo'ladi.

Otelloning yaqin do'stlaridan biri Kassio edi. Xushchaqchaq, kelishgan, o'ktam bu yigit asli florensiyalik bo'lib, yigitlik jozibasi bilan xotin-qizlarga xush yoqar, har qanday yoshi o'tinqiragan erkakning (jumladan, Otelloning ham) rashkini qo'zg'ashi mumkin edi. U bir paytlar Otello bilan Dezdemona o'rtasida xat tashib, vositachilik qilgan, shu sababli ularning har ikkisiga ham o'zini yaqin tutardi. Yaqinda Otello Kassioni leytenantlik darajasiga ko'tarib, o'ziga yanada yaqinlashtirgan, bu narsa ko'pdan xizmat qilib kelayotgan Yagoni jig'ibiyron qilgan edi. U Kassioni yolg'iz xotin-qizlarga xush yoqishni biladigan, urush bobidagi bilimi oyimqizlarning bilimidan ortiq bo'lmagan tantiq yigitcha deb bilardi. Xullas, u Kassioni ham, Otelloni ham birdek yomon ko'radi. Buning yana bir sababi bor edi. U hech sababsiz xotini Emiliyani Otellodan rashk qila boshlaydi. Xotini bilan Otello o'rtasida bir gap kechgan, degan gumonga boradi. Ham Kassio, ham Otellodan bir yo'la qasos olish rejasini tuzadi.

Yago makkor kishi edi. U inson tabiatini nozik fahmlar, dunyoda rashk alamidan ham kuchliroq azob bo'lmasligini yaxshi bilar edi. Agar Otello qalbida rashk olovini yoqa olsam, deydi u, Kassioning halok bo'lishi muqarrar, balki ularning har ikkisi ham barham topajak... Ana shundoq beshafqat kishi edi Yago!

General Otelloning rafiqasi Dezdemona bilan Qibrisga yetib kelishi, dengizda bo'ron qo'zg'alib, dushman kemalarining halokatga duchor bo'lishi Qibrisliklarni ruhlantirib yuboradi. Orolida bayram boshlanadi. Barcha Otello va Dezdemona uchun qadah ko'taradi. O'sha oqshom qorovullarga boshliq Yago edi. Otello askarlarga ko'z-quloq bo'lib turishni unga tayinlaydi. Ōag'in ko'p ichib qo'yib, janjal-to'palon ko'tarishmasin, deydi u... Yago tamom teskari yo'l tutadi. U yashirin rejasini amalga oshirishga kirishadi. Qistab, Kassio ko'p sharob ichiradi. Kassio mast-alast holatda bir askar bilan janjallashadi. Ularni ajratib qo'yimoqchi bo'lgan Montanoni qilich sirmab, yaralaydi. Yago janjalni bosti-bosti qilish o'rniga, battar qo'zg'atadi. Cherkov qo'ng'irog'ini

chaldirib, yarim tunda shahar xalqini oyoqqa turg'izadi. Janjal-to'polon ustiga Otello yetib keladi. Janjalni kim boshladi, deb so'roq, qistoq qiladi u. Natijada Kassio aybdor bo'lib chiqadi. Otello g'azabga minib, uni leytenantlikdan bo'shatadi. Shunday qilib, Yago ilk maqsadiga erishadi, bitta raqibini oyoqdan chalib, yiqitishga muvaffaq bo'ladi.

Obiyyiki, Kassio alam, iztirob chekadi. O'zidan, qilmishidan nafratlanadi. Endi nima qilsam ekan, deb Yagoga maslahat soladi. U Yagoni o'ziga yaqin do'st deb biladi. Yago undan maslahatini ayamaydi. Ichsang, nima qipti, deydi u, bu dunyoda ichmagan erkak bormi? Dezdemonadan iltimos qil, oraga tushsin, Otelloning qahru g'azabini yumshatsin. Xotini so'rasa, Otello yo'q demaydi, seni yana leytenantlikka oladi...

Kassio shu ondayoq Dezdemonaning huzuriga oshiqadi. Dezdemona bo'lsa, o'lsam o'lamanki, lekin seni vazifangga tiklayman, deb so'z beradi unga. Va Otelloni ko'riboq, Kassioni vazifasiga tiklaysiz, deb oyoq tirab oladi. Otelloning, bir oz sabr qil, deyishlariga quloq osmaydi. Shundoq vaziyatda Yago ustalik bilan Otello yuragida Dezdemonaga nisbatan shubha va rashk olovlarini yoqa boshlaydi.

So'zni aylantirib, turli imo-ishoralar qiladi. Ehtirosli Otello, bu yerda bir gap borga o'xshaydi, deydi-da, qarmoqqa ilinadi-qo'yadi. Yago uni shubhadan olib, shubhaga soladi. Oxir-oqibat Otello rashk olovida gurillab yonayotganini o'zi ham sezmay qoladi. Xotinimning xiyonatiga dalil keltir, deb hayqiradi u. Makkor Yago o'zi to'qigan dalillarni ro'kach qiladi: Kassio uxlaganda go'yo uyqusirab, Dezdemonaga sevgi izhor etganmish... Otello sevgi nishonasi deb bergan ro'molchani Dezdemonaga Kassio hadya etganmish... Kassio uni hammaga ko'z-ko'z qilib yurganmish... Holbuki, ro'molchani Dezdemonaga bermagan, uni Kassio tasodifan topib olgan edi.

Otello bu uydirmalardan battar jazavaga tushadi. Ularni tekshirib ko'rmoqchi bo'ladi. Dezdemonadan o'zi sovg'a qilgan ro'molchani so'raydi. Dezdemonaga uni yo'qotib qo'yganini aytadi. Otello uning so'ziga ishonmaydi, Yagoning uydirmasiga ishonadi. U Dezdemonaga javoban deydi:

*O, bu sira yaxshi emas, u ro'molchani,
Misrlik bir ayol mening onamga bergan.
Chamasi u lo'li, ya'ni jodugar bo'lgan.
O'qir ekan yuzlargayu ko'zlarga boqib,
Odamlarning asrorini, dilda borini...
Xullas, o'sha ro'molchani onamga bermish,
Berar ekan, ehtiyot qil, avayla, demish.
Ro'molchani ehtiyotlab saqlay olsang gar,
Ering seni sevar, senga itoat aylar.
Lekin uni yo'qotsang yo birovga bersang,
Boshdan-oyoq nafratlarga qoldim deyaver,
Boshqasini sevar, sendan jirkanadi er...
Onam vafot etib, menga qoldirib ketgan:
Òaqdir nasib etib, agar uylanar bo'lsang,
Xotiningga berarsan, deb vasiyat etgan.
Onam vasiyatini men bajo ayladim,
Sen ham ko'zing qorasidek uni asragil,
Gar yo'qotib qo'ysang yoki birovga bersang,
Juda mudhish bir falokat yuz beradi, bil,
Òo'yu nikoh deganlaring bo'ladi bir pull!..*

Xullas, Otello xotinini xiyonatkor deb biladi.

Rashk olovida o'rtanib, qutirgandan qutirib, Dezdemonani o'ldirishga qaror qiladi. Yagoda zahar topib berishni so'raydi. Uni o'zi bulg'atgan to'shagida bo'g'ib o'ldiring, deb maslahat beradi Yago.

Otello yovuz Yagoning bo'htoniga uchib, xotinini avval o'pib, keyin bo'g'ib o'ldiradi. Ammo sir ochilib, Dezdemonaning gunohsizligi ayon bo'ladi. Emiliya Dezdemoni ro'molchasini tasodifan topib, eriga bergani va eri uni Kassioning uyiga eltib tashlaganini aytib beradi. Yago xotiniga qilich sanchib, o'ldiradi. Uning qilmishi, iblis qiyofasi oshkor bo'ladi.

Otello Dezdemonaning jasadida ustida fig'on chekadi:

*O, nechuksan, endi sho'rlik, baxti qaro qiz?
Ranging o'chib, ustingdagi ko'ylagingdek oq!..*

*Uchrashamiz tong-la mahshar, qiyomat kuni,
Shunda bitta boqishingga bo'lsam muyassar,
Ruhim faryod solib, arshi samodan qular,
Keyin talash-talash qilib uni iblislar,
Jahannamga surar...*

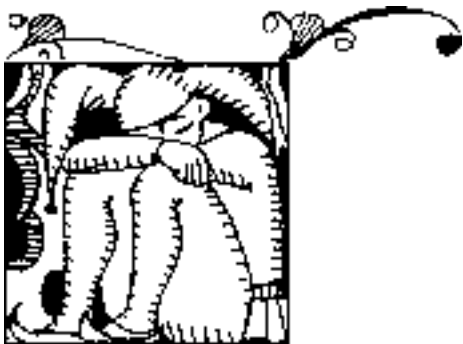
Otello to'satdan hamla qilib, Yagoni yaralaydi. So'ngra o'zini Dezdemonaning ustiga tashlab, o'z ko'ksiga xanjar uradi. Va: —

O'pib turib, olgan edim joningni, sanam,

O'pib turib, beray endi jonimni men ham, — deya jon beradi...

Yagoni qamoqqa olishadi. Uni odil mahkama va muqarrar jazo, qiynoqlar kutadi. Kassio Qibrisga voliy etib tayinlanadi. Bir ichiqora, makkor, hasadchi kimsaning qilmishi tufayli Otello bilan Dezdemona o'rtasidagi samimiy muhabbat shunday fojeali yakun topadi.

QIROLLIR

Ishtirok etuvchilar:

Lir, Britaniya qirol.

Fransuz qirol.

Burgundiya shahzodasi.

Kornuel shahzodasi.

Olbeni shahzodasi.

Graf Kent, qirolning yaqin a'yonlaridan.

Graf Gloster, qirol a'yonlaridan.

Edgar, Glosterning o'g'li.

Edmund, Glosterning nikohsiz tug'ilgan o'g'li.

Masxaraboz.

Gonerilya,

Regana, Lirning qizlari.

Kordeliya.

Britaniya qirol Lirning uch qizi bor edi: Olbeni shahzodasi xotini Gonerilya, Kornuel shahzodasi rafiqasi Regana va hali turmushga chiqmagan Kordeliya... Fransuz qirol bilan Burgundiya hokimi Kordeliyaga uylanishni niyat qilib, qirol saroyiga tashrif buyurishgan edi.

Yoshi saksondan oshib, qarib, qartayib qolgan, davlat, saltanat tashvishlaridan toliqqan Lir ko'zi ochiqligida mamlakatni farzandlariga bo'lib berishga qaror qiladi. U qizlarini huzuriga chorlab, qani, ayting-chi, qay biringiz meni ko'proq sevasiz,

har kimning oladigan ulushi uning menga bo'lgan mehru muhabbatiga yarasha bo'ladi, deydi.

Katta qizi Gonerilya, otajon, sizga bo'lgan muhabbatimni ifodalashga so'z yo'q, siz men uchun ko'zlarimning nuri, hattoki hayotim, erku ixtiyorimdan ham ortiqsiz, deydi. Lir bu so'zlarni qizim chin yurakdan aytayapti, deb o'ylaydi. Gonerilya va uning eriga mamlakatning uchdan birini tortiq etadi:

*Shu o'lkaning u sarhaddan bu sarhadgacha,
Salqin o'rmonlari, dala, o'tloqlari-la,
Sharqiragan daryolari, irmoqlari-la
Senga berdim, bir umrga tasarruf ayla,
Yayrab yashaybergil unda Olbeni bilan...
So'z navbati senga yetdi, gapir, Regana.*

Opam bilan tabiatimiz bir xil, — deydi ikkinchi qizi. — Men aytmqochi bo'lgan hamma gapni opam aytib bo'ldi. Faqat qo'shimcha qilib ayta olamanki, dunyodagi barcha rohatu sevinchlardan ham azizu afzalsiz menga, otajonim.

Lir bu gaplarni eshitib, quvonadi, shundoq mehru oqibatli qizlarim bor deb faxrlanadi. Regana va uning eriga podsholikning uchdan birini tuhfa qiladi.

So'ng u uchinchi qizi Kordeliyaga yuzlanib, ey mening quvonchim, kenjatoyim, endi sening galing, xo'sh, sen nima deysan, deb so'raydi. Oabiiyki, Lir uchinchi qizidan ham quloqqa xush yoqadigan, shirin-shakar so'zlar kutadi, kenjatoyim menga mehrini izhor etishda opalaridan ham oshib tushadi, deb o'ylaydi u.

Kordeliya opalarining ko'proq ulush olish uchun oshirib-toshirib aytgan nosamimiy gaplaridan xijolat chekadi.

— Ota, men sizni bir farzanddek jondan sevaman, ko'p ham emas, kam ham emas, — deydi u. — Men opalarimdek yolg'on gapirolmayman. Agar ular yolg'iz sizni sevishsa, nega erga tegishadi? Men ham sizni, ham bo'lajak erimni sevaman.

Keksayib qolgan Lir yolg'on bilan haqiqatni, xushomad bilan samimiyatni ajratolmaydi.

U Kordeliyaning javobidan qattiq ranjiydi.

Uning ulushini to'ng'ich va o'rtancha qiziga bo'lib beradi. Ularning erlari — Olbeni va Kornuelga tojini ham taqdim etadi. O'zida faqat qirollik unvoniyu shaxsiy qo'riqchi qilib, yuzta bahodir askar, ritsarni saqlab qoladi. Va galma-galdan bir oy u qiz, bir oy bu qizning saroyida yashashga qaror qilganini aytadi.

Keksa Lirning bu qilmishi saroy a'yonlarini hayrat va qayg'uga soladi. Lekin ulardan hech biri og'iz ochib, bir nima demaydi. Faqat graf Kent Kordeliyani yoqlab chiqadi.

— Rostgo'ylik gunoh emas-ku, — deydi u. Lir unga tahdid etadi, ovozini o'chirmasa, o'limga hukm etajagini aytib, qo'rqitmoqchi bo'ladi. Ammo dovyurak Kent parvo qilmaydi. O'ldirsang o'ldir, deydi u, men senga hamisha sadoqat ila xizmat qildim. Seni deb janglarda qon to'kdim... Kordeliya seni boshqalardan kam sevmaydi. Faqat qalbidagi muhabbatini boshqalardек bo'yab, bejab aytolmaydi, xolos...

Kentning bu so'zlari Lirning g'azabini battar qo'zg'atadi. U Kentni vatandan badarg'a qilib, besh kun ichida mamlakatdan chiqib ketishni buyuradi. Boyagina oshiqi beqaror bo'lib o'ltirgan Burgundiya shahzodasi molu mulkdan ayrilib, sepsiz qolgan Kordeliyaga uylanishni istamaydi. Fransuz qirolli podsho otasining qahriga uchragan qizning ahvoriga achinadi. Kordeliyaning qo'lidan tutib, sening fazilatlarimga menga podsholikdan afzal, deydi u, sen mening malikamsan, opalaring bilan xayrlash...

Kordeliya ko'ziga yosh olib, opalari bilan xayrlashadi. Otamga yaxshiroq qaranglar, xor qilib qo'ymanglar, deydi u. Qayg'u alamga cho'mib, mamlakatni tark etadi.

Davlat, saltanatga ega bo'lib olgan opa-singillar ko'p o'tmay o'z qiyofalarini oshkor etishadi. Lir katta qizi saroyida bir oy turar-turmas, muammoga duch keladi. Gonerilya qosh-qovog'ini solib, tumshayib oladi, otasiga hush gapirmaydi. Keksa qirolli va uning yuz askarini saroyda tutib turishni o'zi uchun ortiqcha tashvish, mashmasha deb biladi. Uning buyrug'i bilan xizmatkorlar ham qirolli va uning odamlariga qo'rs va bepisand muomala qilishadi. Bu narsa Lirga qattiq botadi, u iztirob chekadi, ammo yanglish, xato ish qilib qo'rganini tan olgisi kelmaydi.

Shundoq vaziyatda graf Kent mamlakatga qaytadi va tashqi ko'rishini o'zgartirib, Lirning xizmatiga kiradi. Lirga bepisand muomala qilgan xizmatkorning ta'zirini berib, uning ishonchini qozonadi.

Lirga sodiq bo'lgan yana bir kishi uning masxarabozi edi. U qirol horigan, charchagan paytlarda uni kuldirib, hordig'ini yozar, yengil-yelpi latifalar aytib, uni ovuntirar edi. Endi masxaraboz o'ylamay-netmay mamlakatni qizlariga berib, o'zi ayanchli ahvolga tushib qolgan Lir ustidan kula boshlaydi.

— Sen endi qirolmas, uning soyasidirsan, — deydi u.

Gonerilya otasiga uni yuzta askari bilan saroyida tutib turolmasligini ochiq-oydin aytadi.

— Yuzta soqchi askarning sizga nima keragi bor? — deydi u, — ortiqcha sarfu xarajat, shovqin-suron, mashmasha... O'rt-beshta tengdosh qariyalarni qoldiring-da, boshqalarga buyuring, tarqalishsin...

Lir boshda bu gaplarni eshitgan quloqlariga ishonmaydi. O'z qizimdan shundoq gaplarni eshitaman deb hech o'ylamagan edi u. Gonerilya aytganlarini takrorlagach, jahli chiqib, g'azabi qo'zg'aydi. Yuz askarini olib, ikkinchi qizi Reganing saroyiga jo'naydi. Ko'rnamak farzandning qilmishi ilon chaqqandan ham battar, deydi Lir va o'zining ayanchli ahvoliga boqib, ko'z yoshi to'kadi. Shunda ilk bor kenja qizi Kordeliyani eslab, unga jabr qildim deb afsus, nadomat chekadi. Maktub yozib, Kentni Reganaga jo'natadi. Yuzta askari bilan borayotganini aytib, qizidan ularni kutib olish uchun hozirlik ko'rishni so'raydi. Biroq Lirning chopari bilan izma-iz Gonerilyaning chopari ham maktub ila Regana saroyiga yetib boradi. Opasi singlisiga otasidan shikoyat qilib, yuzta askari bilan uni qabul qilmaslikni maslahat beradi. Regana saroyi oldida ikki chopar o'rtasida janjal chiqadi. Ular qilichlashadilar, Regana erining buyrug'i bilan Lir choparining qo'l-oyoqlariga kishan solishadi. Janjal, mojaro ustiga yetib kelgan Lir o'z odamini kishanlangan ahvolda ko'rib, hayron qoladi. Ammo bu Lirni kutayotgan falokatning hammasi emasdi. U qizi va kuyovini chaqiradi. Saroy eshigida turgan posbonlar, ular kechasi yo'l bosib, toliqishgan, hozir dam olishyapti, deb javob berishadi.

Lir jahлга minib, oyoq tirab, qat'iy talab qilgach, saroydan Regana bilan eri chiqib keladi. Ne ko'z bilan ko'rsinki, Gonerilya ham ular bilan birga edi, u allaqachon yetib kelib, singlisini qari otasiga qarshi qayrab ulgurgan edi.

Regana otasiga iziga qaytib, Gonerilya bilan yashashni maslahat beradi. Opa-singil galma-galdan so'z olib, Lirga xizmat qiladigan askarlar sonini avval ellik, so'ngra yigirma besh, keyin beshtaga tushirishadi.

— Mening odamlarim xizmatigizni qiladi, sizga askarning ne keragi bor? — deydi nihoyat Gonerilya.

Podsholikdan gadolikka tushib qolgan Lirning boshida chaqmoq chaqqandek bo'ladi. So'zlari poyma-poy tus oladi... Xullas, qizlari Lirga boshpana berishmaydi, saroy eshiklarini taqa-taq yopishadi.

Öun cho'kib, hamma yoqni qorong'ulik bosib, ko'kda momaqaldiroq gumburlab, chaqinlar chaqnab, bo'ron ko'tariladi. Qalbi qayg'u alam, g'azab va iztirobga to'lgan Lir ot boshini kimsasiz dashtu biyobonga buradi. Askarlari uni tark etadi. Unga yolg'iz hamroh bo'lib masxaraboz qoladi. Shamol uvlaydi, yomg'ir savalaydi. Zulmat qoplagan, tinimsiz momaqaldiroq guldirab, chaqmoqlar chaqnagan kimsasiz dasht qo'ynida kekxa Lir boshyalang, ayanch bir alpozda tentirab, faryod chekadi:

*Shamol, qutir, lunjing shishib yorilsin, ufur!
Yomg'ir, jala, osmonlardan chelaklab quyib,
G'arq aylangiz gumbazlarni, minoralarni.
Ey chaqinlar, eng azamat emanlarni ham
Kul aylabon, fikrdan tez uchgan olovlar,
Mening oppoq boshimni ham yoqing bir yo'la!
Boshim uzra o'kirguvchi momaqaldiroq,
Yer tarvuzin urib, yanchib, pachoqlab tashla,
Tabiatning kullarini ko'klarga sovur,
Qurit nonko'r odamzodning naslini butkull!...*

Sodiq Kent Lirni ana shundoq bir ayanch ahvolda uchratadi va unga xitob qilib, deydi:

*Hayhot, shohim, shundamisiz?
Hattoki tunda Izg'uvchi hayvonlar ham qo'rqar bu tundan.
Ko'kning guldirosi tamom dahshatga solib,
In-iniga qamab qo'ydi yirtqichlarni ham,
Men umrimda bunday chaqin, bunday qaldiraq,
Bunday o'kirguvchi shamol, sharros jalani
Ko'rmaganman sira, hatto eshitmaganman,
Bu dahshatga inson zoti bardosh berolmas...*

U Lirni bir chaylaga boshlaydi. U yerda uvadaga o'ranib yotgan bir gadoga duch kelishadi. Lir uni mol-mulkini qizlariga bo'lib bergan ota deb ataydi. Kent Lirning poyma-poy so'zlaridan xayoli kirdi-chiqdi bo'lib qolganini payqaydi. Bir necha sadoqatli navkarlari yordamida qirolni Duverdagi qasriga eltadi. So'ngra Fransiyaga o'tib, Kordeliyaga uchrab, opalari kekxa otasi boshiga solgan qilmish, qabohatlarni so'zlab beradi. Katta qo'shin bilan Angliyaga yetib kelgan Kordeliya otasini aqldan ozgan, essiz, hushsiz holatda uchratadi. O'tkir, bilimdon tabiblarning dori-darmoni, muolajasi tufayli Lirning es-hushi asta-sekin asliga qaytib, u qizi Kordeliyani taniydi.

Kekxa, benavo ota g'alati ahvolga tushadi. Bir yoqdan, kenjatoy qizini ko'rganidan quvonib, otalik mehri jo'sh urisa, ikkinchi yoqdan, unga qilgan jabru jafosini eslab, xijolat chekadi. U tiz cho'kib, qizidan kechirim so'raydi. Kordeliya ham uning oldida tiz cho'kib, ota, bundoq qilmang, mendan uzr so'rash sizga munosib emas, deb yalinib yolboradi. Lir unga, meni ayagil, kechir, o'tgan gapni unut, men bir devona cholman, deydi... Xasta ota bilan munis, mehribon qizni shu yerda qoldiraylik-da, gapni anavi opa-singildan so'raylik.

Otasiga bevafoqlik qilgan ko'rnamaklar erlariga ham bevafoqlik qilishadi. Ular har ikkisi marhum glosterning haromzoda o'g'li Edmundni sevib qolishadi. Edmund makru hiyla bilan akasi Edgarni badarg'a etib, otasining bor boylik, bisotiga ega bo'lib oladi. Shu orada Regananing eri shahzoda Kornuel vafot etadi. Regana darhol Edmundga turmushga chiqishini e'lon qiladi. Edmund bilan oldindan topishib-bitishib yurgan Gonerilya zahar berib, singlisini

o'ldiradi. Xotinining qabih qilmishidan xabar topgan eri uni zindonga soladi. Gonerilya zindonda joniga qasd qilib, o'zini o'ldiradi. Xullas, xudbin, ko'rnamak, otabezori qizlarning qilmishi ayanchli yakun topadi. Qismat ularni jazolaydi.

Kordeliyaning taqdiri ham qayg'uli tugaydi. Fransuz qo'shini bilan jangda ingliz qo'shini ustun kelib, Kordeliya asirga tushadi. Battol Edmund ayab-netib o'tirmay, uni darhol qatl etadi.

Suyukli qizi, suyanchig'idan judo bo'lgan Lir ortiq bu alamga bardosh berolmaydi. U tamom aqldan ozadi. Kent unga o'zini tanitishga qanchalar urinmasin, chol hech narsa anglamaydi. Ko'p o'tmay u vafot etadi.

Glosterning halol, qonuniy o'g'li Edgar haromzoda ukasi Edmund bilan yakkama-yakka jangga kirishib, uni narigi dunyoga ravona qiladi.

Gonerilyaning eri, shahzoda Olbeni Angliyada podsho bo'ladi. Yangi qirol o'z safdoshlariga yuzlanib, ularni qo'lni-qo'lga berib ishlashga, mamlakat ahvolini o'nglashga chaqiradi:

*Menga suyanch bo'ling endi, birodarlarim,
Birgalashib mamlakatni xalos etaylik,
Bu kulfatu alamlardan, sharmandalikdan.
Ko'taramiz qayg'uli shu zamon yukini,
Yurakda ne bo'lsa, tilga keltiring uni.
Ko'rdik keksalarning chekkan alam, qayg'usin,
Biz, yoshlarning boshimizga ular tushmasin!..*

VILYAMSHEKSPIR

(1564—1616)

Vilyam Shekspir 1564- yilning 23- aprelida Angliyaning Eyvon daryosi sohilida joylashgan Stratford shahrida tug'ildi. Otasi Jon Shekspir davlatmand, ma'rifatli kishi bo'lib, onasi Meri Erdin shahardagi e'tiborli xonadonning qizi edi.

Yosh Vilyam mahalliy maktabda o'qib, ta'lim-tarbiya oladi. O'sib-ulg'aygach, Anna Hazavey degan qizga uylanib, oila quradi. Bir muddat maktabda murabbiy, o'qituvchi bo'lib ishlaydi.

1592- yilda u Londonga kelib, teatrga ishga o'rnashadi. Sahna san'atiga doir yetarli bilim va tajribaga ega bo'lgach, o'zi ham dramalar yoza boshlaydi. Keyin yangi tashkil etilgan «globus» teatriga boshchilik qiladi. Shu yerda sahnaga qo'yilgan asarlari unga katta shon-shuhrat keltiradi.

Shekspir 1611- yilda o'z ona shahri Stratfordga qaytadi. 1616- yilning 23- aprelida vafot etadi.

Adabiyotshunos olimlar buyuk adib ijodini uch davrga bo'lishadi. Ilk davr 1590—1600- yillarni o'z ichiga oladi. Bu davrda ijodkor ko'proq komediyalar va tarixiy dramalar yozadi. O'rta davr 1601—1608- yillarga to'g'ri keladi. Bu yillarda uning eng mashhur fojeaviy asarlari, tragediyalari yaratiladi. Nihoyat, so'nggi davr 1609—1612- yillar doirasida kechadi. Bu davrda muallif xalq orasidagi afsonalarga tayanib, lirik dramalar ijod etadi.

Shekspirdan avlodlarga 37 ta sahna asari, ko'plab she'rlar va dostonlar meros bo'lib qoldi. U buyuk insonparvar edi. Uning asarlarida xalqlar orasidagi do'stlik, totuvlik ulug'lanadi, insonlar hayotiga soya soluvchi har qanday milliy, diniy, irqiy ayirmachiliklar keskin qoralanadi. Buyuk ijodkor insonlarni hamisha halol, insofli, adolatli bo'lishga undaydi.

Vilyam Shekspir bundan to'rt asr muqaddam yashab, ijod etdi. Undan beri dunyoga necha nasllar kelib ketdi. Ammo Shekspir ijodi yashab kelmoqda.

Uning asarlari million-million tomoshabinlar, o'quvchilar qalbiga zavqu shavq bag'ishlab, ingliz mumtoz adabiyoti dovrug'ini hamon dunyoga taratib turibdi.

MUNDARIJA

Yoz kechasidagi tush.....	5
Hech narsadan ko'p g'avg'o.....	14
Romeo va Julietta.....	22
O'n ikkinchi kecha.....	31
Hamlet.....	38
Otello.....	45
Qirol Lir.....	51
Vilyam Shekspir.....	58

Adabiy-badiiy nashr

SHEKSPIRDAN

HIKOYAÒLAR

*Ingliz tilidan O'zbekiston xalq shoiri
Jamol Kamol tarjimasini*

Muharrir Shoyim Bo'tayev

Rassom Tatyana Li

Rasmlar muharriri Uyg'un Solihov

Òexnik muharrir Yelena Òolochko

Musahhih Mahmuda Usmonova

Bosishga ruxsat etildi 28.03.2007. Bichimi 60×84^{1/16}. Ofset qog'ozi. Òayms TAD garniturasini. Shartli b.t. 3,49. Nashr b.t. 2,6. 3000 nusxada. Shartnoma¹ 160–2006. Buyurtma¹. Bahosi kelishilgan narxda.

O'zbekiston Matbuot va axborot agentligining Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi texnika va dasturlar bazasida chop etildi. 100129, Toshkent, Navoiy ko'chasi, 30- uy.